

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Aleš Patrman

Zavinění v trestním právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 09. 02. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 177 500 znaků včetně mezer.

Aleš Patrman

V Praze dne 09. 02. 2024

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem trestného činu.....	3
1.1. Subjektivní stránka	7
1.1.1. Fakultativní znaky subjektivní stránky	8
2. Zavinění a vina	12
3. Právní úprava zavinění v historii.....	13
3.1. Historický vývoj do roku 1852	13
3.2. Historický vývoj mezi lety 1852 a 1948	14
3.3. Historický vývoj mezi lety 1948 a 1961	17
3.4. Historický vývoj mezi lety 1961 a 2009	19
4. Zavinění.....	23
4.1. Princip odpovědnosti za zavinění	23
4.2. Složky zavinění.....	25
4.2.1. Vědomostní složka.....	26
4.2.2. Volní složka	27
4.2.3. Vady složek zavinění	29
4.3. Konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění	34
4.4. Intenzita zavinění	36
4.5. Rozsah zavinění	37
5. Jednotlivé formy zavinění upravené v Trestním Zákoníku	40
5.1. Koncepty zavinění	40
5.2. Úmysl.....	41
5.2.1. Úmysl přímý	42
5.2.2. Úmysl nepřímý	44

5.3. Nedbalost	49
5.3.1. Nedbalost vědomá	52
5.3.2. Nedbalost nevědomá.....	53
5.3.3. Hrubá nedbalost	54
6. Zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob	56
6.1. Zproštění se trestní odpovědnosti právnické osoby	61
7. Zavinění ve sportu	64
7.1. Teoretický základ trestní odpovědnosti ve sportu	64
7.2. Formy zavinění ve sportovní oblasti.....	66
7.3. Judikatorní vývoj trestní odpovědnosti sportovců	67
Závěr.....	73
Seznam použitých zdrojů.....	76
Abstrakt.....	86
Klíčová slova:.....	87
Abstract	88
Key words:	89

Úvod

Zavinění lze definovat jako určitý vnitřní psychický vztah člověka k těm skutečnostem, které zakládají trestný čin. Jedná se o obligatorní znak subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Podle zásady *nullum crimen sine dolus vel culpa* musí být pro vyvození odpovědnosti za trestný čin vždy dána jedna z forem zavinění. S ohledem na skutečnost, že zavinění je vnitřní psychický vztah člověka ke skutečnostem zakládajícím trestný čin, zkoumání zavinění může být v jednotlivých případech náročné. Jedná se tedy jak v praxi, tak v trestněprávní nauce o složité téma.

V diplomové práci si kladu za cíl rozebrat obecné teoretické základy zavinění, a to i s ohledem na historický vývoj tohoto institutu. V obecné části se chci také věnovat složkám zavinění a jednotlivým formám zavinění v kontextu současného Trestního zákoníku, a to včetně hraničních případů. Jako cíl své práce si dále stanovuji rozebrat zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob a zavinění v rámci trestní odpovědnosti ve sportovní oblasti. S ohledem na to, že trestní odpovědnost ve sportu je téma stále relativně nové, je cílem této práce také představit vývoj této problematiky, a to pohledem soudní praxe

V první kapitole nejprve nastiňuji podmínky, které je třeba splnit, aby u pachatele nastala trestní odpovědnost. V této kapitole se také zabývám úvodem do problematiky subjektivní stránky trestného činu a jejími fakultativními znaky – pohnutky a cíle trestného činu. Ve druhé kapitole se zabývám rozlišením zavinění a viny.

Třetí kapitola je věnována historickému exkurzu zavinění. Tato kapitola je dělena na období do roku 1852, dále období do roku 1948, období do roku 1961, a období do roku 2009. Etapy byly rozděleny tak, aby kopírovaly důležité mezníky ve vývoji trestního práva, a to s ohledem na problematiku zavinění. Rozdělení těchto kapitol je vždy členěno podle přijetí nové trestní úpravy, která měla důsledky i pro otázku zavinění.

Ve čtvrté a páté kapitole se blíže zaměřuji na zavinění jako takové. Ve čtvrté kapitole se věnuji jednotlivým složkám zavinění, včetně jejich vad a dále konstrukci skutkových podstat z hlediska zavinění, intenzitou zavinění a jeho rozsahem. V navazující kapitole nejprve uvádím další koncepty zavinění, a to především Miříčkovu tripartitní koncepci zavinění a následně se v podrobnostech zaměřuji na jednotlivé formy zavinění uvedené v současném Trestním zákoníku, tedy úmysl a nedbalost, včetně jejich odvozených forem

Šestá kapitola je věnována zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob, a to především problematice přičitatelnosti trestného činu právnické osobě a úpravě vyvinění se trestní odpovědnosti právnických osob. V poslední kapitole této práce se zaměřuji na otázky při posuzování zavinění ve sportovní oblasti. Obsahem je především judikaturní vývoj zavinění v rámci trestního práva u sportovních úrazů.

1. Pojem trestného činu

Základem trestní odpovědnosti, tedy povinnosti pachatele nést nepříznivé právní následky svého jednání, je spáchání trestného činu. Trestní odpovědnost vzniká jednáním trestně odpovědného subjektu, jenž porušil či ohrozil zájem chráněný trestním zákonem.¹

Legální definice trestného činu je obsažena v ustanovení § 13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (*Trestní zákoník*). Podle tohoto ustanovení je trestným činem protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Takto vymezený trestný čin zahrnuje několik podmínek, které musí být splněny najednou. První podmínkou je protiprávnost, tedy společenská škodlivost činu. Tou druhou je, aby čin vykazoval znaky uvedené v trestním zákoně, přičemž trestním zákonem v tomto smyslu není myšlen pouze trestní zákoník, ale v souladu s ustanovením § 110 Trestního zákoníku rovněž zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.²

Podle ustanovení § 111 Trestního zákoníku se trestným činem rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, i příprava zvláště závažného zločinu, pokus trestného činu a účastenství formou organizátorství, návodu a pomoci. Trestné činy je možné kategorizovat v souladu s ustanovením § 14 Trestního zákoníku na přečiny a zločiny. Přečiny jsou ty nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločinem jsou pak všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Podkategorií zločinů jsou dále tzv. zvláště závažné zločiny.

Podle výše uvedené definice se za trestný čin považuje takový čin, který splňuje podmínku protiprávnosti a který vykazuje další znaky uvedené v zákoně. Těmi jsou obecné a typové znaky. Protiprávností rozumíme rozpor pachatelova činu v rámci celého právního řádu. Za trestný čin tak lze považovat pouze takové jednání, které vykazuje určitý stupeň nebezpečnosti pro společnost. Každé jednání je tak třeba posuzovat v celém kontextu ostatních právních odvětví (správní,

¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0, str. 133.

² Tamtéž, str. 133-134.

občanské právo a podobně).^{3 4} Společenská nebezpečnost má význam i ve vztahu k subjektivní stránce trestného činu. Stupeň nebezpečnosti může být ovlivněn mírou zavinění či pohnutkou trestného činu, a to především ve vztahu k přitěžujícím a polehčujícím okolnostem.⁵ Protiprávnost jakožto podmínku pro naplnění trestní odpovědnosti lze rozdělit na formální a materiální. Formální protiprávností se rozumí rozpor s konkrétní normou. Materiální protiprávnost znamená dosažení určité stupně nebezpečnosti obecně. Právní teorie tak na podkladě výše uvedeného rozeznává tzv. materiální pojetí trestného činu a pojetí formální.⁶ V rámci úvah *de lege ferenda* se setkáváme především s pojetím materiálním. Právě u tohoto pojetí, a to především, je akcentována společenská nebezpečnost. Trestným činem je tedy takové jednání, které je natolik společensky škodlivé, že je třeba jej sankcionovat.⁷

Klasické materiální pojetí trestného činu bylo v českém, resp. československém trestním právu zastoupeno zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon, který byl inspirován zejména sovětským pohledem na trestní právo. Směrem materiálního pojetí se vydal i zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, přičemž kritérium společenské nebezpečnosti, respektive požadavek na její stupeň se postupně zvyšoval.⁸ Současný Trestní zákoník je založen na formálním pojetí trestného činu. Formálním pojetím trestného činu se projevuje základní zásada trestního práva *nullum crimen sine*

³ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. 9.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 101.

⁴ Srov. ÚS svazek 35, č 196 Sb n. a u. (II. ÚS 372/03).

⁵ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 109.

⁶JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8.* aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0, str. 134.

⁷ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. 9.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 99.

⁸SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 98.

lege certa.⁹ Kritérium škodlivosti však může posloužit jako interpretační východisko a umožnit správně vyložit skutkovou podstatu jednotlivých trestných činů.¹⁰

Jak je uvedeno výše, legální definice trestného činu uvedená v ustanovení § 13 odst. 1 Trestního zákoníku vychází z formálního pojetí. To je ovšem dále korigováno dvěma korektivy. Hmotněprávním korektivem je uplatnění zásady subsidiarity trestní represe. Tato zásada vychází z premisy, že by trestní právo, mající v tomto smyslu akcesorický charakter, mělo nastoupit až jako poslední prostředek tzv. *ultima ratio*. Přistoupit k aplikaci trestněprávních norem je tak možné pouze tehdy, jakmile nástroje obsažené v jiných právních odvětvích nepostačují.¹¹ Zásada je pak v rovině Trestního zákoníku promítnuta v ustanovení § 12 odst. 2. Podle tohoto ustanovení se trestněprávní odpovědnost a její důsledky uplatní pouze ve společensky škodlivých případech, a to v případě, že nepostačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Pro aplikaci této zásady je třeba kumulativně splnit dvě podmínky. Musí se v první řadě jednat a případy společensky škodlivé. Druhou podmínkou je, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Ve vztahu k první podmínce však konkrétní východiska pro určení společenské nebezpečnosti Trestní zákoník neurčuje. V praxi se tak užije zejména ustanovení § 39 odst. 2 Trestního zákoníku, kde jsou demonstrativně upraveny jednotlivé okolnosti, které určují povahu a závažnost trestného činu. Druhá podmínka je stanovena vcelku vágně. Komentářová literatura k tomu poznamenává, že v praxi bude třeba vždy důsledně odůvodnit, proč v konkrétním případě jde, resp. nejde o trestný čin. V tomto ohledu pak klade stěžejní úlohu především na orgány činné v trestním řízení, aby případ detailně posoudily a následně vyvozený závěr, zda jde či nejde o trestný čin důkladně odůvodnily.¹²

Druhý korektiv představuje procesněprávní zásada oportunity. Tento korektiv uvedený v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (*Trestní řád*) umožňuje, aby státní zástupce po zvážení a za splnění tam uvedených podmínek rozhodnul,

⁹ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 99.

¹⁰ NOVOTNÝ, Oto, Tomáš GRIVNA, Pavel ŠÁMAL a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-509-0, str. 113.

¹¹ ŠÁMAL, P.: Trestní zákoník a naplňování funkce a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie* 2009, č. 10, ISSN 1210-6348, str. 26.

¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-69-4, str. 26-27.

že trestní stíhání nezahájí, či případně dále nepovede a ukončí jej z důvodu neúčelnosti. K této problematice tedy uzavřít, že i v současné chvíli došlo k zachování určitých materiálních východisek.¹³

Kromě protiprávnosti je třeba splnit další podmínky. Tak trestného činu se především může dopustit pouze trestně odpovědná osoba. Tuto podmínku řeší obecné znaky, které kladou určité požadavky na osobu pachatele. Obecnými znaky u osob fyzických je věk (§ 25 TZ) a přičetnost (§26 TZ). Podle těchto ustanovení není osoba trestně odpovědná, jestliže v době spáchání činu nedovršila patnáctý rok svého věku, nebo jestliže pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohla rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládnout své jednání. V případě mladistvých se do obecných znaků řadí i podmínka rozumové a mravní vyspělosti (§ 5 odst. 1 ZSM)¹⁴. Podle tohoto ustanovení není trestně odpovědný mladistvý, který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládnout své jednání. Specifické požadavky jsou pak kladeny na pachatele – právnické osoby. Ty obsahuje zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Pachatelem trestného činu je právnická osoba v případě, že ji lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a to způsobem, který je v zákoně uveden.

Typové znaky tvoří skutkovou podstatu trestného činu.¹⁵ Skutková podstata se skládá z tzv. obligatorních znaků trestného činu. Ty se standardně dělí na objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku. Bez těchto znaků nelze hovořit o skutkové podstatě a jsou tedy její nutnou součástí. Důležité je ovšem zmínit, že skutková podstata nestojí vždy pohromadě a její jednotlivé části lze v Trestním zákoníku nalézt jak v obecné, tak ve zvláštní části. Skutková podstata může mimo výše uvedené obsahovat i další znaky. Ty nejsou její obligatorní součástí a ve vztahu k nim tedy hovoříme o tzv. znacích fakultativních. Fakultativním znakem může být kupříkladu pohnutka

¹³ KRATOCHVÍL, Vladimír, *Od materiálního pojetí k formálnímu pojetí trestného činu*. Roč. 13, č. 2. Katedra trestního práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno: Časopis pro právní vědu a praxi, 2005. ISSN 1805-2789.

¹⁴ Zákon č. 218/2003 Sb. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (*Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*).

¹⁵ NOVOTNÝ, Oto, Tomáš GRIVNA, Pavel ŠÁMAL a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-509-0, str. 117.

spáchání trestného činu, jeho motiv, či místo a čas jeho spáchání, případně prostředek (nástroj), který byl při jeho spáchání užit.¹⁶

Objekt trestného činu představuje určité hodnoty, společenské vztahy a zájmy, na jejichž zachování má společnost zvláštní zájem. Objektem tedy nejsou všechny společenské vztahy, ale pouze ty, které zákonodárce, na základě celospolečenského konsenzu, považuje za nejdůležitější a které vyžadují ochranu prostředky trestního práva. Kromě výše uvedeného je objekt stěžejním hlediskem u systematiky rozdělení zvláštní části Trestního zákoníku¹⁷

Objektivní stránka zahrnuje jednání jakožto vnější projev vůle pachatele. Krom toho zahrnuje i způsobený následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem. Do objektivní stránky lze jako fakultativní znaky zařadit například místo, čas, či způsob spáchání trestného činu. Jednání jakožto obligatorní znak může spočívat v konání. Na základě toho se pak hovoří o tzv. komisivních trestných činech. Jednání může ovšem spočívat rovněž v opomenutí, jímž je vyjádřena vůle nekonat. Trestněprávní nauka tyto činy nazývá jako omisivní. Zvláštním případem trestného činu, který může být spáchán oběma způsoby je například vražda. Tu lze totiž spáchat vedením úderu (komisivní jednání), ale i vyhladověním (omisivní jednání).¹⁸

Subjektem je fyzická či právnická osoba, která bezprostředně spáchala trestný čin (tedy naplnila všechny znaky trestného činu) a která je trestně odpovědná. Pro spáchání některých trestných činu je dále potřeba, aby kromě výše uvedených obligatorních znaků, byl pachatel nadán určitou způsobilostí, zvláštní vlastností, případně aby se nacházel v určitém postavení.¹⁹

1.1. Subjektivní stránka

Subjektivní stránkou trestného činu se rozumí psychický vztah pachatele k trestnému činu, tedy jeho vnitřní stránka. Subjektivní stránka obsahuje pouze jeden obligatorní znak, a to zavinění. Mimo zavinění lze do subjektivní stránky zařadit rovněž další, fakultativní znaky, kterými jsou

¹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 169.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 139-147.

¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 184-206.

¹⁹ NOVOTNÝ, Oto, Tomáš GRÍVNA, Pavel ŠÁMAL a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-509-0, str. 181-185.

pohnutka, cíl či záměr spáchání trestného činu. Jejich stručné shrnutí představuji v následující části této práce. Trestní zákoník je založen na bipartici zavinění. Rozlišujeme zavinění úmyslné (§15 TZ) a nedbalostní (§ 16 TZ). Zavinění úmyslné dále dělíme na úmysl přímý a nepřímý, zavinění nedbalostní na nedbalost vědomou a nevědomou. Mimo toto bipartitní rozlišení, se kterým pracuje Trestní zákoník a který je užíván trestněprávní naukou dlouhodobě, můžeme v právní teorii vysledovat další směry. Příkladem budiž tzv. tripartitní koncepce zavinění, kterou popsal profesor trestního práva August Miříčka v díle *O formách trestné viny a jich úpravě zákonné*. V tomto díle rozlišuje úmysl, vinu vědomou a vinu nevědomou. Blíže tuto koncepci rozeberu až v pasáži pojednávající o zavinění jako takovém.

V rámci subjektivní stránky se uplatní zásada odpovědnosti za zavinění *nullum crimen sine culpa*, která je hlavním pilířem pro konstrukci subjektivní odpovědnosti. Tato zásada ve zkratce znamená, že bez zavinění nenastává trestní odpovědnost, přičemž objektivní odpovědnost je vyloučena. Pachateli tedy nemůže být přičítána žádná skutečnost, ke které by se nevztahovalo zavinění. Vždy tak musí být dána alespoň jedna z forem zavinění. Výjimkou je objektivní výjimka u trestného činu opilství.²⁰ Podrobně se této výjimce věnuji v kapitole zabývající se zásadou odpovědnosti za zavinění.

1.1.1. Fakultativní znaky subjektivní stránky

Jak jsem již naznačil výše, kromě obligatorního znaku zavinění, pojímá subjektivní stránka ještě další znaky, které se nemusí vždy vyskytovat v každé skutkové podstatě trestného činu. V případě, že je skutková podstata vyžaduje ovšem naplněny být musí. V opačném případě by nedošlo ke vzniku trestní odpovědnosti. Fakultativními znaky jsou pohnutka, cíl či záměr.

Pohnutka

Pohnutku jako pojem vnímáme ve dvou rovinách. Setkáváme se s ní především v psychologii, kdy lze pohnutku popsat jako určitý vnitřní činitel, jenž vede jednání člověka

²⁰ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 203-205.

k nějakému cíli.²¹ V rovině trestněprávní chápeme pohnutku neboli motiv trestného činu jako vnitřní podnět, na základě kterého se pachatel rozhodl spáchat trestný čin, a to nehledě na to, zda mu to bylo libé či nelibé.^{22 23}

Trestnému činu může rovněž předcházet více rozličných pohnutek, které mohou existovat vedle sebe, ale i proti sobě. Jedná-li se o pohnutky, které stojí proti sobě, rozhodující je ta, která vyvolala rozhodnutí ke spáchání trestného činu.²⁴ Význam pohnutky je spatřován především pro určení stupně nebezpečnosti trestného činu pro společnost. Nesprávné zjištění pohnutky, popřípadě její ignorování, vede ke značným problémům při rozhodování o vině a trestu. Bez správného zjištění pohnutky nelze trestný čin patřičně objasnit.²⁵ Pohnutka trestného činu je proto předmětem dokazování podle § 89 odst. 1 písm. b) Trestního řádu.

Pohnutka se může vyskytovat jak v základní, tak kvalifikované skutkové podstatě. V kvalifikované skutkové podstatě se objevuje především u nenávistných trestných činů.²⁶ Například u těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 2 písm. f) Trestního zákoníku bude pachatel potrestán vyšší trestní sazbou, způsobil-li úmyslně těžkou újmu na zdraví na jiném například pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, či politické přesvědčení.

Pohnutka je nejen jedna z okolností, která ovlivňuje povahu a závažnost trestného činu při určování druhu a výměry trestu podle § 39 odst. 1 a 2 Trestního zákoníku. Trestní zákoník s pojmem pohnutky pracuje i ve vztahu k přitěžující či polehčující okolnosti. Polehčující okolností (pohnutkou) podle ustanovení § 41 písm. e) Trestního zákoníku je situace, kdy pachatel spáchá trestný čin pod vlivem tíživých osobních nebo rodinných problémů, které nezpůsobil. Naopak

²¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 257.

²² SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 311.

²³ Otázkou citového rozpoložení se zabýval již Miříčka v publikaci O formách trestné vinny. Již v této publikaci Miříčka pokládá citové zabarvení za charakteristickou známku pro pojem motivu.

²⁴ Vždy je ovšem třeba vzít v potaz význam, váhu i charakter jednotlivých pohnutek, přičemž nepostačí, jestliže se pohnutka odhaduje z povahy činu (srov. č. 41/1976 Sb. rozh. tr.)

²⁵ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 327.

²⁶ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GŘIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 242.

přítěžující okolností je dle ustanovení § 42 písm. b) Trestního zákoníku, pokud pachatel spáchal trestný čin například ze ziskuchtivosti, z pomsty, či z národnostní a rasové či jiné obdobné nenávisti nebo jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky. Existence zvlášť zavrženíhodné pohnutky a její prokázání je jednou z podmínek, pro které lze v souladu s ustanovením § 54 odst. 3 písm. a) Trestního zákoníku uložit trest odnětí svobody na doživotí.

Pojem pohnutky se objevoval i v trestních předpisech Československé republiky. Například osnovy trestních norem z let 1921 a 1926 rozlišovaly trestné činy na zločiny a přečiny podle toho, zda byly spáchány z nízké pohnutky, či nikoliv. Kritériem mělo být to, jaký motiv přiměl pachatele ke spáchání trestného činu. Ačkoliv se toto kritérium mělo užít jen u několika trestných činů, pohnutka měla všeobecný význam pro uložení druhu trestu.²⁷ Ve vztahu k pohnutce je rovněž třeba zmínit zásadu zákazu dvojího přičítání, která je promítnuta v ustanovení § 39. odst. 5 Trestního zákoníku. Je-li tak pohnutka již samotným znakem skutkové podstaty²⁸, nelze ji v souladu se zásadou zákazu dvojího přičítání již dále zohledňovat.

Cíl

Ve vztahu k subjektivní stránce trestného činu za cíl považujeme vše, co má trestněprávní relevanci a čeho se pachatel svým jednáním domáhal způsobit.²⁹ Tato definice znamená, že některé trestné činy lze spáchat pouze v případě, pokud pachatel svým jednáním usiloval o určitý cíl. V souladu s výše uvedeným se tak ve vztahu k těmto trestným činům vyžaduje úmysl přímý.³⁰ Cíl jako obligatorní znak skutkové podstaty lze ve zvláštní části Trestního zákoníku nalézt např. u trestného činu teroristického útoku (§ 311 odst. 2 písm. d) TZ)³¹ nebo trestného činu vyzvědačství (§ 316 TZ).³²

²⁷ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 328.

²⁸ Srov. např. výše uvedený § 145 odst. 2 písm. f), či § 175 odst. 2 písm. g).

²⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 258.

³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 255.

³¹ Trestného činu se tak podle § 311 odst. 2 písm. d) dopustí, je-li jeho cíl ohrozit lidské životy.

³² Trestného činu podle § 316 odst. 1 pachatel dopustí, je-li cílem vyzvzdání informací, je vyzradit cizí moci.

V souvislosti s pohnutkou a cílem je třeba rovněž shrnout pojem záměru. Ten je v rámci Trestního zákoníku uveden v ustanovení § 116. Takzvaný jednotný záměr je ovšem znakem pokračování trestného činu. V tomto smyslu tak záměr pojí jednotlivé útoky trestného činu.

2. Zavinění a vina

Jak jsem již uvedl, zavinění lze vymezit jako „*vnitřní psychický vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořený pachatelem nebo objektivně existujícím bez jeho přičinění již v době činu*“.³³

V rámci trestního práva je ovšem možné narazit i na pojem viny. S problematikou vymezení pojmu viny se setkáváme již v předválečné odborné literatuře. Profesor trestního práva Jaroslav Kallab poznamenává, že vinou se nejen v odborné literatuře označují různé pojmy. Přičemž on sám vinu definuje jako určitý „*vztah mezi duševním stavem pachatelovým a výsledkem*“.³⁴ Z této definice usuzuji, že vinu vnímá ve smyslu zavinění tak jak ho vnímáme dnes.

I v současné době se setkáváme s tím, že se pojmy viny a zavinění zaměňují. Jak ovšem poznamenává Solnař nejedná se o synonyma a měli bychom vždy důsledně rozlišovat užší pojem zavinění jakožto obligatorní znak subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu a širší pojem viny jakožto souhrnu podmínek trestní odpovědnosti.³⁵

Vina v sobě nezahrnuje pouze subjektivní stránku (zavinění), nýbrž označuje skutečnost, že určitá osoba naplnila znaky trestného činu a nese tak trestněprávní odpovědnost. S pojmem viny se setkáváme především v předpisech trestního práva procesního, kde se užívá ve významu trestní odpovědnosti. Kupříkladu ustanovení § 225 odst. 1 Trestního řádu uvádí, že soud rozhoduje rozsudkem, zda se obžalovaný uznává *vinným*, nebo zda se obžaloby zprošťuje. Rovněž v odst. 2 téhož ustanovení je uvedeno, že uznat obžalovaného *vinným* trestným činem podle přísnějšího ustanovení zákona, než podle kterého posuzovala skutek obžaloba může soud jen tehdy, když obžalovaný byl na možnost tohoto přísnějšího posuzování skutku upozorněn podle § 190 odst. 2 Trestního řádu. Pojem viny se objevuje i v dalších ustanoveních Trestního řádu, příkladmo § 206c (prohlášení viny obžalovaného) a podobně.³⁶

³³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 230.

³⁴ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935.

³⁵ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 271.

³⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 230.

3. Právní úprava zavinění v historii

Cílem této kapitoly je stručné shrnutí vývoje úpravy zavinění v soudobém platném právu na území dnešní České republiky a Slovenska. Vývoj tohoto institutu je rovněž zanesen do historického kontextu doby. Samotná kapitola je členěna na čtyři části, počínaje vývojem trestního práva a rokem 1852 konče. V druhé části, vymezené obdobím mezi lety 1852 až 1948, se zabývám primárně Trestním zákonem o zločinech, přečinech a přestupcích a úpravou zavinění v něm obsaženého. Třetí část popisuje vývoj socialistického trestního práva a přijetí Trestního zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Poslední podkapitola je vymezená přijetím Trestního zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon až do přijetí současné úpravy.

3.1. Historický vývoj do roku 1852

V období vzniku prvních státních útvarů bylo úlohou práva především chránit feudální soukromé vlastnictví. Zájem států na úpravě trestního práva proto nebyl velký. Soudnictví neslo známky libovůle a náhodnosti a samotné trestní právo ve svých počátcích vycházelo především z práva obyčejového.³⁷

V pozdější době došlo zejména vlivem církve a šlechty k částečnému sjednocení obyčejového práva. Často se v důsledku různorodosti právní úpravy počaly tvořit soukromé sbírky, které byly později nahrazeny zřízeními zemskými, například Vladislavovým z roku 1500. Dalším krokem ke kodifikaci trestního práva bylo přijetí Obnoveného zřízení zemského pro Čechy a o rok později i pro Moravu a prohlášení Koldínových městských práv za podpůrný pramen práva. Z pohledu trestního práva stojí za zmínku zejména přijetí hrdelního řádu Josefa I. z roku 1707, který byl vydán nejen pro Čechy, ale i Moravu a Slezsko. Tento předpis obsahoval ustanovení procesní povahy i úpravu práva hmotného. Kromě tohoto předpisu se subsidiárně používal i hrdelní řád Karla V. z roku 1532.³⁸

Trestní právo bylo na našem území v období středověku velmi nejednotné, a to zejména v důsledku velkého vlivu církve a německého práva ve městech. Úpravu trestního práva ovlivňovala i početná migrace cizinců. Cizí prvky se objevovaly zejména v právu horním,

³⁷ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 3-5.

³⁸ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912, str. 12-13.

viničném či univerzitním. K nahrazení starého českého práva došlo až přijetím *Constitutio Criminalis Theresiana* roku 1768. Tento předpis nahradil právě Trestní zákoník Josefa I. z roku 1707, jenž byl pouze podpůrným pramenem práva. *Constitutio Criminalis Theresiana* navazovala na rakouské trestní právo (zejména na *Constitutio Criminalis Ferdinanda*) a ačkoliv došlo v důsledku jejího přijetí ke sjednocení právní úpravy trestního práva, jednalo se o zákoník zaostalý, který mimo jiné připouštěl stíhání činů explicitně neuvedených, ale pro svou *zlomyslnost* nebezpečných. Tento přežitek tak ponechával soudcům velký prostor pro libovůli.³⁹

Pokrok ve vývoji trestního práva nastal až přijetím Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech Josefa II. z roku 1787. Tento předpis byl ovlivněn osvícenskou filozofií a na svou dobu byl velmi podařeným dílem. U stanovování trestů vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností činu a přísností trestu, dále zakazoval libovůli a používání analogie. V důsledku jeho přijetí došlo poprvé k zařazení zásad *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege* do právního řádu. V roce 1803 byl tento předpis nahrazen Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Jednalo se o propracované dílo, rozdělené na dvě části – zločiny a přestupky. Stejně jako josefínský zákoník, vyžadoval u pachatele tzv. zlý úmysl a obsahoval úpravu nepřičetnosti, která v případě, že nastala, vylučovala trestní odpovědnost. Trestní odpovědnost byla vyloučena i pro nízký věk, náhodu, nedbalost i nevědomost. Tento zákoník se stal následně předlohou Trestního zákona přijatého roku 1852⁴⁰, který byl později recipován i do československého právního řádu. Zákon oproti předloze upravoval pouze hmotné právo, když procesní vyčlenil zvláštní úpravě. Kromě zákoníku byly vydány i další předpisy, jako zákon o policejním dohledu či tzv. výpraskový patent, který sloužil jako základ trestního práva procesního a platil i v počátcích Československé republiky.⁴¹

3.2. Historický vývoj mezi lety 1852 a 1948

Již nedlouho po přijetí Trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 počaly snahy o jeho aktualizaci. Roku 1867 tak byla představena osnova nového trestního zákoníku, následována dalšími roku 1874 (Glaserova osnova), roku 1881 (Pražákova osnova) a

³⁹ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 30-31.

⁴⁰ Celým názvem Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích.

⁴¹ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 32-37.

roku 1889 a 1891 (první a druhá Schönbornova a dalšími, které byly představeny již v prvním desetiletí 19. století).⁴² Ačkoliv se v průběhu let objevily snahy o reformu tohoto Trestního zákona, s malými obměnami platil až do rozpadu Rakouska-Uherska a byl podle čl. 2 recepčního zákona ze dne 28. října 1918, č. 11 Sb., o zřízení samostatného státu československého, přejat do československého právního řádu. Stal se tak základním pramenem soudobého trestního práva na území dřívějšího Rakouska⁴³. Podle téhož zákona došlo k recepci právních předpisů i na území dřívějších Uher. Součástí československého právního řádu se tak stal i uherský Trestní zákon o zločinech a přečinech z roku 1878 a Zákoník o přestupcích z roku 1879. Ovšem již od roku 1920 počala při ministerstvu spravedlnosti působit komise, která byla pověřena vypracováním osnovy československého trestního zákoníku. Výsledkem prací komise bylo o rok později vydání osnovy obecné části zákoníku. Tato osnova byla v následujících letech přepracována a doplňována a roku 1926 došlo k představení Přípravné osnovy Trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového.⁴⁴ Snahy o vydání československého trestního zákoníku neustaly ani v následujících letech. Poslední snahou byla tzv. úřednická osnova trestního zákona vydaná v roce 1937.⁴⁵ Ani ta ovšem přijata nebyla. Československý trestní zákoník tak nebyl nikdy vyhlášen a nikdy nedošlo k unifikaci trestních zákonů na území Československé republiky.⁴⁶

Ve vztahu k zavinění Trestní zákon z roku 1852 obsahoval v Dílu I, Hlavě první ustanovení § 1 „O zlém úmyslu“, znějící:

„Ke zločinu vyžaduje se zlého úmyslu. Zlý úmysl dává se však za vinu nejen tehda, když před tím, než se něco před se vzalo nebo opominulo, anebo když se to před se bralo nebo opomíjelo, zlo, jež se zločinem jest spojeno, přímo bylo rozváženo a umíněno; nýbrž i, když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo před se vzato nebo opominuto, z čeho zlo, které tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může.“

⁴² PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912, str. 15.

⁴³ Podle vládního nařízení ze dne 11. března 1920, č. 152 Sb. z. a n. byla rozšířena platnost Trestního zákona z roku 1852 i na území horního Slezska

⁴⁴ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935, str. 17.

⁴⁵ Text osnovy dostupný zde: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/8001>.

⁴⁶ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 41.

Trestní zákon pro označení zlého úmyslu používal i další pojmy jako úmyslně (§ 5, 89, 153, 317, 411), schválně (§87, 93, 201c), ze zlomyslnosti, zlomyslně (§ 4, 85, 87, 89, 212, 306, 468), obmysl, obmyslně (§ 89, 139, 144, 163, 214, 319) a podle jeho úkladu (§ 166). Význam byl ovšem obdobný. Miříčka ale poznamenává, že v některých případech se výrazy obmysl a obmyslně používaly i ve smyslu úmyslu zvláště způsobeného (*dolus coloratus*), a to v případech, kdy výsledek byl přímo účelem jednání (např. § 306 „v úmyslu zjištěném“ výše uvedeného zákona).⁴⁷

Kallab⁴⁸ i Miříčka⁴⁹ se shodují, že Trestní zákon byl postaven na tzv. teorii vůle. Ta vyžaduje úmysl, respektive pokládá za stěžejní, aby pachatel výsledek způsobit chtěl. Oproti teorii vůle stojí tzv. teorie představy, zastávána např. Listzem, Frankem, či Bekkerem⁵⁰. Ta do popředí nestaví vůli způsobit následek, ale akcentuje představu o možném následku. Vinným by pak podle této teorie byl pachatel, který pokládal výsledek určitého činu za reálný.⁵¹ Kallab i Miříčka ovšem při jazykovém výkladu § 1 výše uvedeného zákona tuto teorii ve svých dílech vylučují.

Trestní zákon rozlišoval úmysl přímý (*dolus directus*) a úmysl nepřímý (*dolus indirectus*). Směrodatným příspěvkem byl v této věci Rulfův článek z roku 1854, který existenci úmyslu přímého dovozuje přímo z ustanovení § 1, resp. z části „*nýbrž i, když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo vykonáno nebo opomenuto, z čehož zlo, jež tím povstalo, obyčejně vzniká, neb alespoň snadno vzniknout může.*“⁵²

Trestní zákon nepodával všeobecnou definici nedbalosti. Pro její vymezení sloužilo ustanovení § 335 pojednávající o kulpósním usmrcení a kulpósním těžkém ublížení na těle:

„Za každé jednání neb opominutí, o němž pachatel již dle přirozených jeho následků, které každý snadno poznati může, nebo podle předpisů zvláště vyhlášených, nebo podle svého stavu, úřadu, povolání, své živnosti, svého zaměstnání nebo vůbec podle svých zvláštních poměrů může nahlížeti, že se jím může způsobiti nebo zvětšiti nebezpečství života, zdraví

⁴⁷ MIŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všeherd, 1934, str. 53.

⁴⁸ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935, str. 47.

⁴⁹ MIŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všeherd, 1934, str. 53.

⁵⁰ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všeherd", 1912, str. 86.

⁵¹ MIŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všeherd, 1934, str. 51.

⁵² PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všeherd", 1912, str. 100.

nebo tělesné bezpečnosti lidí, potrestán budiž každý vinník, nastalo-li z toho těžké poškození na těle (§ 152) nějakému člověku, jako pro přestupek vězením od jednoho až do šesti měsíců; ale povstala-li z toho smrt člověka, jako pro přečin tuhým vězením od šesti měsíců až do jednoho roku.“

Přesto, že Trestní zákon neobsahoval výslovnou definici nedbalosti a její popis nechával na právní nauce, z předmětného ustanovení šly vyčíst její jednotlivé podmínky. Jak poznamenává Miříčka, toto ustanovení šlo analogicky užít i na jiné kulpósní trestné činy. Kromě všeobecného vymezení nedbalosti zákon postrádal i vymezení hrubé nedbalosti (*culpa lata*), kterou Miříčka chápal pouze jako vyšší stupeň nedbalosti a rozdíl viděl pouze v kvantitativní rovině.⁵³

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava došlo k zavedení německého trestního práva. Protektorát se tedy také vyznačoval právním dualismem. Na jeho území platily paralelně dva právní řády – český a, především pro říšské státní příslušníky, německý. Německé trestní právo se na občany Protektorátu aplikovalo ve chvíli, kdy došlo k porušení ustanovení o velezradě, k nepřátelskému činu vůči spřáteleným státům či k hanobení říše a nacistické strany nebo jestliže čin směřoval vůči příslušníkům nacistické armády. Trestní předpisy byly doplňovány nařízeními říšského protektora či členy říšské vlády. Po zániku Protektorátu ovšem tyto předpisy, jež byly vydány v době nesvobody, pozbyly platnosti, a to v důsledku přijetí Ústavního dekretu o obnovení právního pořádku z 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věšt. Na území Slovenska byly tyto předpisy zrušeny především článkem IV. nař. č. 53/1945 Sb. zák. SNR. Ačkoliv bylo vydáno množství trestněprávních norem, základním právním předpisem byl na území Česka stále Trestní zákon z roku 1852 a na Slovensku Trestní zákon z roku 1878. V roce 1948 však v důsledku tzv. právníké dvouletky započaly práce na novém návrhu trestního zákona.⁵⁴

3.3. Historický vývoj mezi lety 1948 a 1961

Únorový převrat a změna politické garnitury s sebou přinesly i nový pohled na právo, trestním nevyjímaje. Usneseními vlády bylo uloženo ministerstvu spravedlnosti, aby do září 1950 vypracovalo návrhy osnov jednotlivých zákoníků. Toto období se pak nazývá právníká dvouletka. Jejím hlavním cílem bylo nahrazení zákonů Československé republiky, mající často

⁵³ MIŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. Praha: Všehrd, 1934, str. 58-59.*

⁵⁴ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 44-52.*

původ v Rakousku-Uhersku, a to především z politických důvodů. Reforma se měla týkat jak hmotného, tak procesního práva, a dle sociálních a hospodářských potřeb té doby. Výsledkem byla kompletní změna československého právního řádu, která kladla důraz na prosazování ideových a politických zájmů socialistického režimu. Právní normy obsahovaly velké množství politických prohlášení. V mnohých případech došlo i ke zjednodušení právní úpravy tak, aby textům porozuměla také pracující třída.⁵⁵

V rámci právníkové dvouletky byly vypracovány postupně čtyři návrhy trestněprávních předpisů: osnova Trestního zákona (zákon č. 86/1950 Sb.), trestního řádu, trestního zákona správního a trestního řádu správního. Již v úvodu Trestního zákona, jenž byl silně ovlivněn socialistickými myšlenkami, byl deklarován jeho účel, a to ochrana lidově demokratické republiky a zájmů pracujícího lidu a výchova k dodržování pravidel socialistického soužití.⁵⁶

Závěrem je třeba k obecnému historickému shrnutí dodat, že ačkoliv se do příprav zákona zapojili i zástupci akademické obce, na kodifikaci měla velký podíl politická komise, jež byla součástí ministerstva vnitra. Trestný zákon tak posloužil jako nástroj politické represe po Únoru 1948.⁵⁷

Trestní zákon z roku 1950 obsahoval úpravu zavinění v Hlavě druhé, konkrétně v § 3 a 4. Ustanovení § 3 upravovalo jak úmysl (přímý a nepřímý), tak nově i nedbalost (vědomou a nevědomou):

„(1) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl jej způsobit, nebo

b) věděl, že jej může způsobit, a pro případ, že jej způsobí, byl s tím srozuměn.

(2) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že jej může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí, nebo

⁵⁵ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9, str. 87-92.

⁵⁶ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 52-53.

⁵⁷ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Právníková dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0, str. 219-220.

b) nevěděl, že jej může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět mohl.“

Ustanovení § 4 pak explicitně obsahovalo požadavek úmyslného zavinění. V odstavci druhém tohoto ustanovení bylo upraveno zavinění v souvislosti s okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby:

„(1) Nestanoví-li zákon výslovně, že zavinění z nedbalosti je trestné, vyžaduje se k trestnosti úmyslné zavinění.

(2) K okolnostem, které podmiňují použití vyšší trestní sazby, se však přihlédne,

a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné,

b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět mohl, vyjímaje případy, že zákon vyžaduje i zde, aby o ní pachatel věděl.“

Kromě explicitní úpravy nedbalosti byla v Trestním zákoně nově definována v ustanoveních § 8 a 9 i nutná obrana a krajní nouze. Zákon rovněž v ustanovení § 11 obsahoval definici nepřičetnosti.

V druhé polovině 50. let následně došlo k určité reflexi ve vztahu k přijatým zákonům a jejich aplikaci. Účelem přijatých změn byla zejména reakce na flagrantní porušování předpisů především ve spojitosti s proběhlými politickými předpisy.⁵⁸ V důsledku přijetí nové ústavy roku 1960 počaly další kodifikační plány, jejichž výsledkem bylo přijetí nového Trestního zákona č. 140/1961 Sb.⁵⁹

3.4. Historický vývoj mezi lety 1961 a 2009

V důsledku přijetí Ústavy z roku 1960 počaly snahy o přeměnu nejdůležitějších právních norem tak, aby reflektovaly ideologická východiska daná nově přijatou ústavou, a to cestou kompletní rekodifikace celého právního řádu. Středobodem změn se stalo právě trestní právo.

⁵⁸ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9, str. 119-120.

⁵⁹ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 55.

Cílem bylo připravit nejen kodex trestního práva hmotného, ale rovněž i úpravu práva procesního. Návrh nového trestního zákona byl vypracován již v první polovině roku 1961, přičemž rychlou přípravu nového kodexu umožnila především novelizace Trestního zákona z roku 1956. Jako podklad posloužila i původní úprava Trestního zákona z roku 1950. Vyňaty byly ty proklamace, které měly výslovně potlačovatelský charakter. Trestní zákon byl přijat v listopadu 1961. Účinnosti pak nabyl na počátku roku 1962.⁶⁰

Trestní zákon byl rozdělen na obecnou a zvláštní část. Účel Trestního zákona byl popsán v ustanovení § 1. Cílem přijaté úpravy bylo mimo jiné chránit společenské a státní zřízení a zachovávat pravidla socialistického soužití. Nejvýznamnější změnou v obecné části bylo zpřesnění definice trestného činu. Ten byl stále definován jako čin pro společnost nebezpečný, ovšem společenská nebezpečnost jednání, které jinak vykazovalo znaky trestného činu, musela být vyšší než nepatrná. Východiskem určení stupně nebezpečnosti sloužilo ustanovení § 3 odst. 4, podle kterého bylo při jeho určování třeba hledět na význam chráněného zájmu, dále způsob provedení činu, na následku spáchaného činu a na další okolnosti, za kterých byl čin spáchán, včetně osoby pachatele, míry zavinění a pohnutky. Na výše uvedená kritéria pak navazovala důvodová zpráva. V ní bylo konstatováno, že nebezpečnost činů pro společnost by měla být posuzována v závislosti na vývoji společenských vztahů. Toto ustanovení sloužilo nejen ke stanovení, zda se vůbec jedná o trestný čin, ale mělo i význam v úvahách o tom, zda jde o trestný čin závažnějšího nebo méně závažného charakteru.⁶¹ Kromě výše uvedených změn a stanovení kritérií pro určování stupně nebezpečnosti byla nově za obecnou formu trestné činnosti prohlášena i příprava k trestnému činu. Definován byl také pojem pokusu. Změn doznala i právní úprava nepřičetnosti, a to přijmutím koncepce zmenšené přičetnosti.⁶²

Ve vztahu k subjektivní stránce trestného činu zákon vycházel z koncepce odpovědnosti za zavinění, která vyplývala z ustanovení § 3 odst. 3. Podle tohoto ustanovení bylo k trestnosti činu třeba úmyslného zavinění, jestliže zákon v konkrétním případě nestanovil výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Zavinění trestní zákon upravoval ve dvou ustanoveních (§4 a §5).

⁶⁰ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9, str. 252.

⁶¹ Z rozhodnutí Č. 33/1962 sb. rozh.

⁶² KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9, str. 253.

Ustanovení § 4 obsahovalo úpravu zavinění úmyslného (přímého a nepřímého) následovně:

„Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, nebo

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. “

Ustanovení § 5 pak obsahovalo úpravu zavinění nedbalostního (vědomého a nevědomého):

„Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl. “

Lze konstatovat, že až na menší rozdíly se jednalo o definice obdobné těm, které byly uvedeny v předešlém trestním zákoně z roku 1950.

Pro úplnost je třeba zmínit i úpravu zavinění k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby (tedy k okolnostem přitěžujícím a zvláště přitěžujícím). Oproti základním skutkovým podstatám, u nichž platila zásada úmyslného zavinění, o okolnostech přitěžujících a okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby platila zásada opačná. Ve vztahu k těžšímu následku tak postačila nedbalost. Ve vztahu k jiné skutečnosti postačilo, pokud pachatel o nich vzhledem k okolnostem a svým poměrům vědět měl a mohl.⁶³ Ustanovení pak v celém znění bylo vyjádřeno následovně:

„K okolnosti přitěžující nebo k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne,

a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že tento zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné,

⁶³ ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav. Trestní zákon. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-896-7. s. 60-61.

b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy tento zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl.“

4. Zavinění

4.1. Princip odpovědnosti za zavinění

Zavinění je obligatorní součástí subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Tato skutečnost je propsána do principu odpovědnosti za zavinění, jež je jednou ze základních zásad trestněprávní nauky. Princip *nullum crimen sine dolus vel culpa*⁶⁴, resp. *nullum crimen sine culpa*,⁶⁵ je v současné době vyjádřen v ustanovení § 13 odst. 2 Trestního zákoníku, které slouží jako interpretační pravidlo, a to pro případy, kdy ve skutkové podstatě není forma zavinění výslovně určena.

Podle tohoto ustanovení je ke vzniku trestní odpovědnosti za trestný čin třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Zavinění, ve formě úmyslu či nedbalosti, je tak primárním předpokladem pro vyvození subjektivní odpovědnosti za spáchaný trestný čin.⁶⁶ Tato koncepce subjektivní odpovědnosti není trestněprávní nauce neznámá, jak bylo mimo jiné popsáno již v kapitole pojednávající o historii zavinění.⁶⁷ Opakem je odpovědnost objektivní, která spočívá v odpovědnosti za protiprávní stav a zavinění tak vyžadováno není. Jinými slovy tedy nejde o odpovědnost za protiprávní jednání, ale za vyvolání škodlivého následku.⁶⁸ Podle výše uvedeného tak nelze pachateli přičítat k tíži ty skutečnosti, ke kterým se zavinění nevztahuje.

Zásada odpovědnosti za zavinění se rovněž uplatní u trestní odpovědnosti právnických osob, přičemž trestní odpovědnost je u právnických osob založena na principu přičitatelnosti. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o subjekty právem uměle vytvořené, jednají za ni osoby uvedené v ustanovení § 8 odst. 1 Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Zavinění

⁶⁴ Není trestného činu bez úmyslu nebo nedbalosti.

⁶⁵ Není trestného činu bez zavinění.

⁶⁶ Srov. důvodová zpráva k Trestnímu zákoníku.

⁶⁷ Zásada odpovědnosti za zavinění byla zohledněna již v předešlých trestních zákonících. Jako hlavní zásadu ji mimo jiné přijal i prvorepublikový Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. R 4673/1933: „Základní zásadou ovládající trestní zákon je, že zodpovědnost podle trestního zákona předpokládá zavinění pachatele. Zásada tu platí bez výjimky pro celý obor trestního práva.“

⁶⁸ Ta je v důsledku uplatnění subjektivní odpovědnosti v současné úpravě trestního práva vyloučena. Lze se s ní ovšem setkat v jiných oborech práva, zejm. ve správním právu.

právnícké osoby se tak bude odvozovat od zavinění samotné fyzické osoby, která při spáchání trestného činu jednala v zájmu právnícké osoby či v rámci její činnosti.⁶⁹

Jak jsem naznačil výše, důsledkem aplikace zásady odpovědnosti za zavinění je skutečnost, že vždy musí být dána alespoň jedna z forem zavinění. Výjimku představuje pouze tzv. objektivní výjimka u trestného činu opilství⁷⁰. U tohoto trestného činu lze pachateli přičítat i skutečnosti, na které se zavinění nevztahuje. Trestný čin opilství je podle § 360 odst. 1 Trestního zákoníku⁷¹ spáchán, jestliže se pachatel uvede do stavu nepřičetnosti požitím či aplikací návykové látky a v tomto stavu spáchá čin jinak trestný. Z tohoto důvodu se čin rovněž označuje za tzv. *kvazidelikt*. Činem jinak trestným (kvazideliktem) je chápán čin nepřičetného pachatele, který jinak vykazuje znaky trestného činu. U kvazideliktu, který je objektivní podmínkou trestnosti pachatele, tak schází jeden či více jeho obligatorních znaků.⁷² I v této situaci se vyžaduje zavinění. Zavinění se zde však vztahuje k uvedení se do stavu nepřičetnosti, ne na jednání v takovém stavu.⁷³

Trestný čin opilství se i přesto nevztahuje na všechny stavy uvedení se do nepřičetnosti, jak kupříkladu uvádí Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí z 20. května 1958, 1 Tz 83/58 „*Při zkoumání otázky, zda byl pachatel poživší alkoholické nápoje nepřičetný v době spáchání trestného činu, nutno odlišit případ, kdy přičetnost pachatele byla ovlivněna proto, že alkoholický nápoj na něho působil následkem předchozí poruchy nervové soustavy nebo předchozí poruchy duševní...*“ Dalším případem je pak situace, kdy se pachatel uvede do stavu nepřičetnosti bez svého

⁶⁹ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. 9.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 204.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. 9.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 203-205.

⁷¹ Celé ustanovení § 360 odst. 1 TZ zní: „Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.“

⁷² DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4, str. 2807.

⁷³ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. 9.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 1031.

vědomí, kupříkladu v důsledku jednání druhé osoby (např. v situaci aplikace návykové látky kamarádem do drinku). I zde je třeba ovšem dodržet podmínku potřebné míry opatrnosti.⁷⁴

Ve vztahu k trestnému činu opilství je třeba přednést i problematiku tzv. úmyslné⁷⁵ a nedbalostní varianty⁷⁶, kterou pokrývá ustanovení § 360 odst. 2 Trestního zákoníku,⁷⁷ jenž vylučuje aplikaci odstavce prvního. V důsledku aplikace tohoto ustanovení bude pachatel plně trestně odpovědný, a to i přesto, že trestný čin spáchal ve stavu nepřičetnosti.⁷⁸ Úmyslná varianta představuje situaci, kdy se pachatel úmyslně přivedl do stavu nepřičetnosti, aby v takovém stavu spáchal trestný čin, a to často z důvodu, že v přičetném stavu by takového činu nebyl schopen (napítí se na kuráž). Úmysl se pak v tomto případě vztahuje nejen na přivedení se do stavu nepřičetnosti, ale i na zamýšlený čin, který chce pachatel v tomto stavu spáchat. Naopak nedbalostní varianta přichází v úvahu v situacích, kdy se pachatel přivede do stavu nepřičetnosti s vědomím toho, že se může něco stát, ale nedůvodně spoléhá, že až bude v takovém stavu, k ničemu nedojde, popřípadě si takové eventuality není vůbec vědom, ale vzhledem k okolnostem a svým poměrům takovou vědomost mít měl a mohl.⁷⁹

4.2. Složky zavinění

Pro účely výkladu o složkách zavinění opětovně uvádím samotnou definici zavinění. Zavinění v trestněprávním významu lze popsat jako „*vnitřní psychický vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořeným pachatelem nebo objektivně existujícím bez jeho přičinění již v době činu.*“⁸⁰ Jednotlivé formy zavinění uvedené v ustanoveních § 15 a 16

⁷⁴ PROVAZNÍK, Jan. § 360 [Opilství]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 23.

⁷⁵ Označována jako *actio libera in causa dolosa*.

⁷⁶ Označována jako *Actio libera in causa culosa*.

⁷⁷ Ustanovení § 360 odst. 2 TZ zní: „Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 933.

⁷⁹ PROVAZNÍK, Jan. § 360 [Opilství]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 44-57.

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 230.

Trestního zákoníku obsahují kombinaci dvou složek. Těmi jsou tzv. složka vědomostní a tzv. složka volní.

4.2.1. Vědomostní složka

Vědomostní složka (označovaná též jako představová či intelektová) v obecné rovině zahrnuje pachatelovo vnímání chodu věcí spolu s představami o něm.⁸¹ Jinými slovy obsahuje vědomost o tom, co pachatel činí a jaký následek tento čin vyvolá. Pavel Šámal k vědomostní složce uvádí, že „zahrnuje vnímání pachatele, tj. odraz předmětů, jevů a procesů ve smyslových orgánech člověka, jakož i představu předmětů a jevů, které pachatel vnímal dříve nebo ke kterým dospěl svým svým úsudkem na základě znalostí a zkušeností“.⁸² Složka vědění ovšem nezahrnuje pouze ty skutečnosti, o kterých pachatel skutečně věděl⁸³, ale i takové, které si měl a mohl uvědomit, případně ty, které si pachatel představil jako možné, a to přesto, že pachateli nebylo známo, zda v tomto konkrétním případě nastaly či nastanou.^{84 85} Solnař ke kritériu vědomosti poznamenává, že se o musí jednat pouze o skutečnosti vnímané buď přímo během samotného činu, případně dříve, byly-li pachateli zřejmé v době spáchání činu. Z výše uvedeného tak vyplývá, že vědomostní složka nezahrnuje ty skutečnosti, o kterých se pachatel dozvěděl až po činu.⁸⁶

Při vnímání skutečností se mohou některé skutečnosti pachateli jevit jako jisté, pravděpodobné nebo nejisté. Kritérium vědění je tak možné rozdělit podle síly vědomosti

⁸¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 239.

⁸² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 326.

⁸³ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1450/2013: „zavinění alespoň z nevědomé nedbalosti lze spatřovat tehdy, pokud si obviněný vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům měl a mohl alespoň v hrubých rysech představit, že příčinný vztah mezi jeho jednáním a následkem (účinkem) se může rozvinout tak, jak se rozvinul.“

⁸⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 239.

⁸⁵ Jako typický případ Kratochvíl uvádí situaci, kdy pachatel – pokrývač odhazuje ze střechy staré tašky, které vyměňuje za nové. Staré tašky přitom hází do prostoru chodníku pod domem, kam nevidí. Pachatel – pokrývač si ovšem uvědomuje, že by takto hozená taška mohla případného chodce zasáhnout a zranit. Neví ovšem jistě, zda se chodec na chodníku zrovna nachází. Následek v podobě zranění chodce je tak tu pokryt vědomostní složkou. Výše uvedené ovšem ještě nevypovídá o formě zavinění. Podle okolností se může jednat nedbalost vědomou, nevědomou či úmysl.

⁸⁶ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 270.

samotného pachatele. Teorie rozděluje tuto míru do třech skupin. První je absolutní pachatelova jistota, že k zamýšlenému následku dojde (tzv. soud apodiktický). Druhá je prostá jistota. Pachateli se následek jeví jako pravděpodobný (tzv. soud asertorický). Třetí je pak pouhá možnost, že k následku dojít může. Pachatel si je nejistý, že k následku dojde (tzv. soud problematický). Výše uvedené rozdělení má rovněž praktické důsledky i co do rozlišení jednotlivých forem zavinění. Tak například soud apodiktický bude v zásadě možný pouze u úmyslu přímého.⁸⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že vědomostní složka není zásadně totožná s naprostou jistotou. Kauzální vývoj událostí může být vysoce komplikovaný a může být prostoupen různými vlivy rozdílného významu, které pachatel nemůže svým jednáním usměrnit. Pro vědomostní složku se tedy nevyžaduje naprostá jistota. Naopak je dostačující, jestliže si některé skutečnosti pachatel pouze představí jako možné, a to na základě znalostí chodu věcí.⁸⁸ Výjimkou jsou pouze situace zcela nepředvídatelné.⁸⁹ Pod výjimku se ovšem nebudou řadit situace, kde sled událostí bude možné považovat pouze za méně obvyklý či vzácný.⁹⁰ Dále je třeba k vědomostní složce uvést, že funguje na systému vědění, či nevědění. Pachatel tak zásadně o skutečnosti ví (resp. podle výše uvedeného rovněž vědět měl a mohl), nebo neví. Rozsah vědomostí je pak možné rozdělit podle soudu apodiktického, asertorického a soudu problematického. Vzhledem k tomu, že takové rozdělení je zásadní i pro určení jednotlivých forem zavinění, určení a prokázání síly vědomosti bude stěžejní i pro samotné soudní řízení.⁹¹

4.2.2. Volní složka

Oproti složce vědění, která představuje pachatelovo vnímání a představy, složka volní zahrnuje především to, jak dalece chce pachatel své představy realizovat, tedy jinak řečeno chtění

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 326, dále KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 246.

⁸⁸ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 208.

⁸⁹ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. 6 Tdo 1667/2011: „*Při nedbalosti je třeba, aby si pachatel alespoň měl a mohl představit, že se takto příčinný vztah může rozvinout. Pro pachatele nepředvídatelný příčinný průběh není v zavinění obsažen a pachatel neodpovídá za následek, který takto vzejde.*“

⁹⁰ K tomu již výše uvedené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1450/2013.

⁹¹ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 208-209.

nebo srozumění. Pokud pachatel není s rozhodnými skutečnostmi alespoň srozuměn, není ani dána volní složka.

Volní složka zahrnuje pachatelovo usilování o způsobení rozhodných skutečností.⁹² Šámal volní složku popisuje tak, že představuje „*aktivní kladný vztah k zamýšleným či uvažovaným skutečnostem na podkladě znalosti rozhodných skutečností.*“⁹³ Předpokladem tedy je, aby trestněprávně relevantní následek vznikl aktivitou, tedy vlastním jednáním pachatele. Samotná vůle musí být projevena navenek⁹⁴, a to formou určitého jednání (případně opomenutí). Vůle pouze projevovaná, na kterou ovšem pachatel nijak nenavázal, není ve vztahu k volní složce relevantní. Z výše uvedené definice volní složky pak vyplývá, že dalším předpokladem, který musí být splněn, je kladný vztah pachatele k zamýšleným rozhodným skutečnostem.⁹⁵ Právě kritérium vůle (tedy zda pachatel výsledek chtěl, nebo s ním byl alespoň srozuměn, či ho vůbec nechtěl) se pokládá za rozhodující ve vztahu k určení formy zavinění.⁹⁶

Důležitým aspektem je rovněž časová dimenze zavinění. Obě složky zavinění totiž musí být přítomny v době samotného činu. Podle zásady *dolus antecedens aaut superveniens non nocet* tak představy a vůle před činem či po něm nejsou pro posouzení zavinění rozhodné.^{97 98} Výjimku bude ovšem tvořit situace, kdy se nejedná o instantní delikt. Je tedy dána delší časová prodleva mezi samotným jednáním pachatele a způsobeným následkem. Jestliže dojde v průběhu jednání ke změně zavinění, jako rozhodný okamžik se bude považovat až jeho ukončení. Zavinění

⁹² SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 270.

⁹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 327.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 209.

⁹⁶ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 271.

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 327-328.

⁹⁸ Vražda matky dítěte se tak bude stále posuzovat podle § 142 Trestního zákoníku, a to přesto, že matka již dříve pojala rozhodnutí dítě usmrtit, jestliže v době samotného spáchání činu spoluúčinkovalo rozrušení způsobené porodem.

k jednomu skutku totiž nelze dělit.⁹⁹ Jako typický příklad budiž uvedena situace, kdy pachatel zamýšlí provést kapesní krádež, ale při strčení ruky do kapsy si poškozený počinání povšimne a otočí se na něj. Pachatel tak změní úmysl z krádeže na loupež. Ačkoliv byl tak čin započat jako krádež, dokonán byl již jako loupež.¹⁰⁰

V souvislosti s výše uvedenou zásadou *dolus antecedens aaut superveniens non nocet* pak právní teorie rozlišuje tzv. *dolus antecedens* a tzv. *dolus subsequens*. *Dolus subsequens* (dolus následný) je dán tam, kde prvně neúmyslný přivozený výsledek je později samotným pachatelem schválen.¹⁰¹ Toto pozdější schválení ovšem nemá právního účinku ve vztahu k odpovědnosti pachatele za spáchání trestného činu.

4.2.3. Vady složek zavinění

Ve vztahu ke složkám zavinění je pro úplnost třeba rozvést i problematiku jejich vad, resp. jejich absence. Zavinění je zásadně vyloučeno v případě nepřičetnosti podle § 26 Trestního zákoníku. Jestliže u nepřičetné osoby chybí schopnost rozpoznávací, bude třeba vyloučit nedbalost vědomou. Pokud nepřičetná osoba postrádá schopnost ovládací je vyloučena svoboda vůle jakožto předpoklad zavinění. Výše uvedené se ovšem neprosadí v situacích, kdy se uplatní § 360 odst. 2 Trestního zákoníku, tedy případy *actio libera in causa dolosa* či *culposa*.¹⁰²

V situacích, kdy je pachatel alespoň potenciálně schopen na základě objektivních skutečností obě složky zavinění vytvořit, ale z různých příčin se mu to nepodaří, a řídí se tak informacemi nepravdivými, hovoříme o tzv. omylu.¹⁰³ Omyl je v rámci Trestního zákoníku upraven v ustanoveních § 18¹⁰⁴, jenž obsahuje úpravu skutkového omylu pozitivního a negativního

⁹⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1280/2011.

¹⁰⁰ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 212.

¹⁰¹ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912, str. 94-95.

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GŘIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 210.

¹⁰³ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 210-211.

¹⁰⁴ V tomto ustanovení a v jeho jednotlivých odstavcích najdeme úpravu omylu skutkového negativního a pozitivního o jiném institutu trestní odpovědnosti, než je znak skutkové podstaty, omylu skutkového negativního a pozitivního o okolnostech relevantních z hlediska právního následku trestného činu, omylu skutkového negativního o okolnostech vylučujících protiprávnost, omylu skutkového pozitivního o znacích skutkové

a § 19, který upravuje omyl právní. Cílem této podkapitoly není kompletní výčet a shrnutí jednotlivých druhů omylů, nýbrž základní uvedení do této problematiky.

Vědomostní složka, jakožto jedna z obligatorních složek zavinění, má význam zejména ve vztahu k omylům skutkovým. Skutkový omyl tak nastává, jestliže měl pachatel nesprávnou představu o těch skutečnostech, které podmiňují jeho trestní odpovědnost.¹⁰⁵ Bude se tak jednat zejména o omyl o znacích skutkových podstat jednotlivých trestných činů, či o znacích okolností vylučujících protiprávnost.

Nesprávná představa o skutkových okolnostech, které jsou znakem trestného činu, bude mít význam především tam, kde formy zavinění pachatelovo vědomí o takových skutečnostech u požadují.¹⁰⁶ Je třeba uvést, že ne všechny druhy omylu budou trestněprávně relevantní. Nevýznamné tak budou kupříkladu omyly o tzv. objektivních podmínkách trestnosti, které nemusí být pokryty pachatelovým zaviněním či omyly o podmínkách přičetnosti, procesních podmínkách trestního řízení a promlčení a omyl o podrobnostech právně významných skutečností a příčinného vztahu.¹⁰⁷

V případě skutkového omylu negativního, kdy pachatel některou z rozhodných skutečností nezná, tak bude zásadně vyloučeno, aby byl odpovědný za úmyslný trestný čin. Pachateli je totiž třeba přičítat ty věci, které se představoval.¹⁰⁸ Jako příklad lze uvést skutkový omyl negativní o okolnostech naplňujících znaky trestného činu znásilnění u pachatele, který se vzhledem k menší intenzitě odporu ženy, se kterou měl v úmyslu souložit, domníval, že jde o odpor jen předstíraný a že ve skutečnosti žena s pohlavním stykem souhlasí. U takového pachatele je tak vyloučena jeho odpovědnost za úmyslný trestný čin.¹⁰⁹ Je ovšem třeba podotknout, že znalost skutkové okolnosti schází pouze v případech, kdy pachatel takovou okolnost do svých představ vůbec nepojmul.

podstaty, omylu skutkového pozitivního a negativního o okolnostech způsobujících zánik trestnosti a další zvláštní případy.

¹⁰⁵ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako *Základy trestní odpovědnosti* vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 305.

¹⁰⁶ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-418-3, str. 48.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 49.

¹⁰⁸ MIŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934, str. 60.

¹⁰⁹ Rozhodnutí č. 63/1978 Sb. rozh. tr.

V situaci, kdy má pachatel pouze pochybnosti o některé skutkové okolnosti, resp. má určité povědomí, že zde taková okolnost může být, nejedná se o omyl v pravém slova smyslu.¹¹⁰

Skutkový omyl negativní není dán jen v případě, že si pachatel o určité skutkové okolnosti vytvoří mylnou představu. O skutkovém omylu negativním lze rovněž hovořit v případě, že o určité představě nemá žádné ponětí. Jako příklad můžeme uvést situaci, kdy pachatel vykoná soulož s dívkou mladší patnácti let, nečiní tak s úmyslem vyžadovaným u § 187 odst. 1 Trestního zákoníku nejenom v případě, že o dívce má mylnou představu, že jí je alespoň patnáct let, ale i tehdy, když o věku dívky vůbec nepřemýšlí, resp. ho vůbec nenapadne její věk zkoumat, a to například v situaci, kdy jeho mysl nic neupozorňuje na to, že by o něm přemýšlet měl (především s ohledem na fyzickou vyspělost poškozené). Negativní skutkový omyl¹¹¹ by se měl prosadit i tam, kde má pachatel nesprávné představy o skutkové okolnosti, která zakládá trestní odpovědnost za trestný čin mírněji trestný, ačkoliv byly naplněny skutkové okolnosti závažnějšího trestného činu.¹¹²

Jak jsem již uvedl výše, negativní skutkový omyl zcela vylučuje úmysl, a to právě z toho důvodu, že pachatelovo úsilí směřuje jen k tomu, co si skutečně představil. Skutečnost, že si měl pachatel určitou skutkovou okolnost uvědomit a omylu se vyvarovat je přesto z hlediska forem zavinění významná. Pachatel totiž může být trestně odpovědný za nedbalostní zavinění výsledku svého činu.

Odpovědnost za nedbalostní trestný čin tak může být brána v úvahu tam, kde lze spatřovat v pachatelově omylu nedbalost.¹¹³ Již Miříčka poznamenává, že „*omyl skutkový nevylučuje zásadně přičítání činu kolposního (...) právě omyl může být způsoben nedbalostí, když totiž povinná opatrnost kázala, aby se jednající před činem přesvědčil o pravém stavu věci.*“¹¹⁴ Solnař jako příklad uvádí situaci, kdy se pachatel mylně domnívá, že je napaden a je proto oprávněn se bránit. Pachatel tedy bude podle výše uvedeného vyloučen z trestní odpovědnosti za úmyslný

¹¹⁰ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-418-3, str. 50.

¹¹¹ Negativní skutkový omyl v tomto smyslu bývá rovněž označován jako pozitivní skutkový omyl k privilegované skutkové podstatě.

¹¹² Tamtéž str. 50-51.

¹¹³ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 306.

¹¹⁴ MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934, str. 60.

trestný čin. Může být ovšem odpovědný za kulpózní trestný čin, jestliže je možné v jeho omylu spatřovat nedbalost (nedostatečně si ověřil dostupné informace, nerozpoznal žert a podobně).¹¹⁵ Je však třeba uvést, že ne v každém případě, kdy pachatel jedná ve skutkovém omylu negativním lze hovořit o tom, že je pachatel zároveň odpovědný za nedbalostní trestný čin. Vždy bude rozhodující, jestli se pachatel v tomto omylu nacházel za podmínek uvedených v § 16 odst. 2 písm. b) Trestního zákoníku. Je tak třeba určit, zda v takovém omylu musel nebo směl být.¹¹⁶

Kromě skutkového omylu negativního, jehož shrnutí jsem uvedl výše, Trestní zákoník obsahuje i úpravu skutkového omylu pozitivního. Skutkový omyl pozitivní je dán tam, kde se pachatel domnívá, že naplnil všechny znaky trestného činu a je tak dána jeho trestní odpovědnost. V zásadě tak lze tento omyl označit za opak skutkového omylu negativního, u kterého pachatel některou z rozhodných skutečností nezná.

Pro řešení skutkových omylů pozitivních lze vycházet ze dvou teorií, tzv. subjektivní a objektivní teorie. Ta je postavena na tom, že v případě, že si pachatel představuje určitou okolnost, která tu objektivně není, resp. mylně považuje určitou neexistující skutečnost za existující, není možné mu takovou okolnost k jeho škodě přičítat.¹¹⁷ Miříčka ovšem podotýká, že tato teorie má své trhliny. Ty dokládá na případu kapesního zloděje, který v úmyslu provést kapesní krádež sáhne kolemjdoucímu do kapsy, která je ovšem prázdná.¹¹⁸ Objektivní teorie by takové jednání kapesního zloděje považovala za beztrestné. To ovšem není žádoucí, protože samotný úmysl pachatele přímo vedl ke spáchání trestného činu krádeže a pachatel k jeho spáchání přikročil. Subjektivní teorie naopak čin pachatele posuzuje podle toho, jak si jej pachatel v jeho mysli vykreslil a k čemu šel jeho úmysl.¹¹⁹ Ve výše uvedeném případě by tak podle této teorie bylo jednání kapesního zloděje považováno za pokus krádeže.

Lze si ovšem představit i situace, ve kterých bude jednání pachatele nacházejícího se ve skutkovém omylu pozitivním považováno za zcela beztrestné. Tak se budou pravděpodobně

¹¹⁵ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 308.

¹¹⁶ Tamtéž, str. 263.

¹¹⁷ MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934, str. 61.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-418-3, str. 52.

posuzovat případy, kdy pachatel svým jednáním nebyl v žádném případě schopný zamýšlený následek způsobit (pokus spáchaný nezpůsobilým prostředkem). Jak poznamenává Simona Stočesová, pro beztrestnost hovoří to, že u těchto případů absolutně nezpůsobilých pokusů není fakticky pachatelovým úmyslem způsobit zamýšlený následek, vlastně si ho pouze přeje a prosté přání následek nikdy nezpůsobí.¹²⁰

Uvedené závěry se pak užijí i v případech pozitivního skutkového omylu v okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Naopak u okolností podmiňujících použití nižší trestní sazby bude pachatel odpovídat za mírnější trestný čin. Podle těchto zásad tak zloděj, který v domnění, že krade kabelku za tisícikorunu, odcizí značkovou kabelku za několik desítek tisíc korun, bude odsouzen podle právních předpisů za dokonání trestný čin krádeže kabelky za tisícikorunu.

Pro úplnost v závěru této kapitoly zmíním i právní omyl a tzv. další zvláštní druhy skutkového omylu. Do zvláštních druhů se řadí omyl v předmětu útoku, omyl v kauzálním průběhu a zvláštní případ omylu v kauzálním průběhu (*dolus generalis*).

Právní omyl plyne z pachatelovy neznalosti, případně z nesprávného výkladu ustanovení právních norem. I právní omyl, stejně jako ten skutkový, lze dělit na pozitivní a negativní¹²¹. Podle tohoto rozdělení tak může dojít ke dvěma situacím – pachatel považuje trestný čin z právního omylu za beztrestný, ačkoliv ve skutečnosti trestný je (právní omyl negativní) a pachatel považuje svůj beztrestný čin z právního omylu za trestný (právní omyl pozitivní). Takový čin bude stále beztrestný. Mířička jej specificky označuje jako o tzv. putativní delikt.¹²² Hovoříme-li o právním omylu je důležité rozlišovat právní omyl omluvitelný a neomluvitelný, a to podle toho, zda se mohl pachatel takového omylu vyvarovat¹²³. V případě omluvitelného právního omylu je zcela vyloučena pachatelova trestní odpovědnost.¹²⁴ U neomluvitelného právního omylu bude naopak

¹²⁰ Tamtéž, str. 54.

¹²¹ Trestní zákoník upravuje právní omyl negativní v § 19 odst. 1: „Kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat.“

¹²² MIŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934, str. 64.

¹²³ Okolnosti toho, zda se mohl pachatel právního omylu vyvarovat upravuje § 19 odst. 2 Trestního zákoníku.

¹²⁴ Oproti tomu i skutkového omylu negativního je možné, aby byl pachatel odpovědný v rámci nevědomé nedbalosti.

pachatel odpovědný za úmyslný trestný čin, případně za čin spáchaný z nedbalosti.^{125 126} Ovšem i u tohoto právního omylu je možné v určitých případech výši trestu korigovat z důvodu přihlídnutí k obecně polehčujícím okolnostem.¹²⁷ Jedná-li se o mladistvého, na kterého dopadá Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, může být dokonce pro právní omyl negativní upuštěno od uložení trestního opatření, a to při splnění podmínek uvedených v § 11 tohoto zákona.

4.3. Konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění

Ustanovení § 13 odst. 2 Trestního zákoníku výslovně uvádí, že je zásadně zapotřebí zavinění úmyslného. Zákoník jako takový ovšem ve většině případů nerozeznává, v jaké formě úmyslu je trestný čin spáchán. Může se tak jednat jak o úmysl přímý i nepřímý. Podle výše uvedeného tak v zásadě postačí úmysl nepřímý. Výjimku tvoří případy skutkových podstat, jež obsahují spojení *s cílem*. U takových skutkových podstat trestných činů se naopak vyžaduje pouze úmysl přímý (např. § 311 odst. 2 TZ).

Ačkoliv je podle uvedeného interpretačního pravidla zásadně zapotřebí zavinění úmyslného, Trestní zákoník přesto v některých ustanoveních zvláštní části požadavek úmyslnosti znovu opakuje. Jedním z důvodů je, že skutkové podstaty těchto trestných činů vyžadují specifického úmyslu, nebo se liší formou zavinění. Oproti tomu zavinění z nedbalosti musí být vždy výslovně uvedeno. Konstrukce jednotlivých skutkových podstat mohou dále obsahovat formulaci, *byť z i nedbalosti* (např. § 155 TZ). V takovém případě je možné daný trestný čin spáchat úmyslně i z nedbalosti. Vyskytovat se může i formulace *z hrubé nedbalosti* (např. § 221 TZ). U těchto trestných činů je vyžadován větší stupeň (intenzita) nedbalosti.¹²⁸ Úmyslné zavinění je třeba i u přípravy k trestnému činu, pokusu a účastenství. Můžeme tak konstatovat, že konstrukci skutkových podstat z hlediska zavinění lze rozdělit do tří skupin, a to podle toho, zda se vyžaduje pouze úmyslné zavinění, nebo pouze nedbalostní (uvozené zejména slovy *z nedbalosti* nebo *z hrubé nedbalosti*). Třetím případem jsou ty skutkové podstaty, které jsou koncipovány tak, že

¹²⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 260-261.

¹²⁶ I v tomto případě jsou důsledky prvního omylu odlišné, když pachatel může být odpovědný i v rámci úmyslu.

¹²⁷ Jako polehčující okolnost ji Trestní zákoník vyjmenovává v § 41 písm. h): „(...) *spáchal trestný čin v právním omylu, kterého se bylo možno vyvarovat.*“

¹²⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 176, marg. č. 22.

vyžadují alternativně úmysl nebo nedbalost (uvezené slovy, *byť z nedbalosti* či *i z hrubé nedbalosti*).¹²⁹

Výše uvedené platí v rámci konstrukce základních skutkových podstat. U kvalifikovaných skutkových podstat ovšem platí pravidlo jiné. To je obsažené v ustanovení § 17 Trestního zákoníku, které se zabývá zaviněním k okolnostem zvláště přitěžujícím, jehož celé znění uvádím níže:

„K okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne,

a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že trestní zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné, nebo

b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl.“

Z tohoto ustanovení je patrné, že v zásadě postačí zavinění z nedbalosti, přičemž k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby se přihlíží, pokud jde o těžší následek a tzv. jinou skutečnost. Těžším následkem se rozumí intenzivnější, závažnější ohrožení či porušení primárního objektu trestného činu, případně objektu sekundárního, a to za podmínky, že takové porušení či ohrožení je považováno za okolnost přitěžující nebo podmiňující použití vyšší trestní sazby. Příkladem těžšího následku je například způsobení smrti při znásilnění (§ 185 odst. 4 TZ).¹³⁰ Oproti tomu tzv. jiná skutečnost blíže určuje, případně rozvíjí skutkovou podstatu trestného činu. Jiná skutečnost může zevrubněji charakterizovat například objektivní stránku co do místa, času případně způsobu spáchání činu, či osobu pachatele (např. je-li trestný čin spáchán pachatelem jako úřední osobou).¹³¹

U přitěžujících okolností se v souladu s ustanovením § 39 odst. 5 Trestního zákoníku užije toto pravidlo obdobně. I přesto existují ve vztahu k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní

¹²⁹ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GŘIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 232.

¹³⁰JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 196.

¹³¹JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 254.

sazby určité výjimky, u kterých se výslovně vyžaduje úmyslného zavinění. Případně je tato podmínka dovozena interpretací předmětného ustanovení a judikaturou.¹³²

4.4. Intenzita zavinění

Zavinění v jeho formách dosahuje odlišné intenzity. Míra zavinění se odráží od skutečnosti, jak dalece si je pachatel vědom všech rozhodných skutečností. Jinými slovy čím lépe je pachatel informovaný o skutečnostech naplňujících znaky trestného činu, tím bude intenzita zavinění vyšší.¹³³ Solnař k tomu poznamenává, že stupeň shody mezi pachatelovým vědomím, jež se vyžaduje u zavinění a skutečností je důležitý i pro dokonalé naplnění zásady odpovědnosti za zavinění.¹³⁴

Míra zavinění, ať už ve formě úmyslu či nedbalosti, je tak vymezována jeho formou a obsahem. Obecně lze soudit, že zavinění ve formě úmyslu vykazuje vyšší a těžší stupeň než zavinění nedbalostní.¹³⁵ K tomu lze dojít i užitím systematického výkladu, když v Trestním zákoníku je úprava úmyslu řazena dříve úpravou nedbalosti.¹³⁶ Je logické, že na přímý úmysl tak bude nahlíženo jako na těžší formu. Obdobně tomu bude u hrubé nedbalosti, ačkoliv ta není považována za zvláštní druh nedbalosti. Jedná se totiž o její vyšší stupeň (ať už vědomé či nevědomé). O hrubou nedbalost jde v těch situacích, kdy pachatel vykazuje zřejmou bezohlednost ve vztahu k vyžadované opatrnosti.¹³⁷

Míra zavinění je pak významná zejména ve vztahu k ukládání druhu a výměry trestu. Soud totiž při jejich ukládání přihlíží kromě jiného i k povaze a závažnosti trestného činu. Ta je v souladu s ustanovením § 39 odst. 2 Trestního zákoníku určována i mírou zavinění. Míra zavinění

¹³² Judikatura rovněž dovodila, že úmyslné zavinění se vyžaduje v případech, u kterých byl pachatel s okolnostmi alespoň srozuměn, srov. rozhodnutí č. 54/2014 Sb. rozh. tr.

¹³³ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. 9.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 215.

¹³⁴ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva. Vyd. 1.*, (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 276.

¹³⁵ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné. 9.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 238.

¹³⁶ Úmysl jako takový je upraven v Dílu 2. § 15, naopak nedbalost až v § 16 Trestního zákoníku.

¹³⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část.* Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 254.

je relevantní i při zkoumání polehčujících a přitěžujících okolností. Je-li trestný čin spáchán v silném rozrušení, měla by být míra zavinění nižší. Opačně je tomu tak v případě, když je trestný čin spáchán s rozmyslem či po předchozím uvážení.¹³⁸

4.5. Rozsah zavinění

Okruh skutečností, které musí být pokryty zaviněním vyplývá již ze samotné dikce ustanovení § 15 a § 16 Trestního zákoníku. Můžeme tedy konstatovat, že zavinění musí v zásadě pokrývat všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Co se týče kvality obsahu zavinění, resp. znaků skutkové podstaty trestného činu, v zásadě postačí, zná-li pachatel skutečnosti tak, aby došlo k jejich naplnění.¹³⁹

Nevyžaduje se, aby byl pachatel obeznámen s právní kvalifikací jednotlivých skutkových podstat trestných činů s výjimkou tzv. normativního znaku skutkové podstaty (znalosti právního pojmu). Zavinění se v tomto případě musí vztahovat i k této skutečnosti.¹⁴⁰ U normativního znaku skutkové podstaty postačí pouhá laická znalost, jak se mimo jiné vyslovil Nejvyšší soud u pojmu státní hranice, když uvedl, že „*K trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin, jehož skutková podstata je vymezena tzv. normativním znakem, z hlediska subjektivní stránky dostačuje, věděl-li o rozhodných skutkových okolnostech naplňujících tento znak. Závěr o jeho vině není podmíněn zjištěním, že v době činu znal přesný právní význam tohoto normativního znaku (např. u trestného činu organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice podle § 340 tr. zákoníku znaku „státní hranice“).*“¹⁴¹

Jak jsem již nastínil výše, nevyžaduje se, aby znalost relevantních skutečností byla detailní. Složky zavinění nemusí zcela odpovídat realitě. Není nutné, aby striktně zrcadlily okolnosti stanovené v ustanovení skutkové podstaty trestného činu. Zavinění tak nemusí pokrývat všechny jednotlivé podrobnosti, které jsou pro trestný čin význačné.¹⁴² Výše uvedené lze ilustrovat u

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ V opačném případě by nebyla naplněna subjektivní stránka a pachatel by tak nebyl trestně odpovědný.

¹⁴⁰ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 213.

¹⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2015, sp. zn. 6 Tdo 151/2015.

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 213.

příčinného vztahu. Ačkoliv je třeba, aby bylo zavinění zahrnuto ve všech znacích objektivní stránky trestného činu (jednání, kauzální průběh a následek), i přesto nemusí kauzální vývoj odpovídat přesné představě či znalosti pachatelovy. Naopak postačí, je-li vývoj příčinné souvislosti zahrnut zaviněním alespoň v hrubých rysech.¹⁴³ Nevyžaduje se tak například, aby výsledné zranění odpovídalo přesné představě, úmyslu pachatele.¹⁴⁴ I v těchto případech však existují určité korigující mantinely. Pokud by se pachatel mýlil v podstatných skutečnostech, které již nelze úspěšně podřadit pod znaky trestného činu a jeho představy by se tak různily od objektivní skutečnosti v podstatných rysech, subjektivní stránku by nebylo možné naplnit.¹⁴⁵

V rámci úpravy ohrožovacích trestných činů stačí, vztahuje-li se pachatelovo zavinění k eventualitě poruchy. Hovoříme pak o tzv. úmyslu ohrožovacím.¹⁴⁶ V případě nedbalosti vědomé je dostačující, když si pachatel alespoň v obecných rysech uvědomoval rozhodné skutečnosti, resp. aby si určitou skutečnost představil alespoň jako možnou. U nedbalosti nevědomé vědomostní složka chybí. Vzhledem k tomu, že objekt trestného činu není běžně v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů výslovně uveden,¹⁴⁷ postačí, vztahuje-li se zavinění na způsob porušení či ohrožení, který je v zákoně uvedený¹⁴⁸, resp. na jiné znaky, ze kterých se objekt trestného činu dovozuje.¹⁴⁹

Ve vztahu k protiprávnosti, jakožto rozporu s celým právním řádem se zavinění nevyžaduje s výjimkou, je-li protiprávnost výlučně vyjádřena ve skutkové podstatě určitého trestného činu. Bude se jednat o ty skutkové podstaty, které obsahují výrazy jako *neoprávněně*, *bez platného povolení*, *v rozporu s jiným právním předpisem* a podobně. V těchto případech se

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 7 Tdo 72/2015.

¹⁴⁴ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 3 Tdo 1315/2018.

¹⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 214-215.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 212.

¹⁴⁷ Existují ovšem i výjimky, např. u trestného činu teroru je jako objekt výslovně uvedeno ústavní zřízení. V takovém případě se ovšem musí zavinění vztahovat i na tento objekt.

¹⁴⁸ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 213.

¹⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 235.

zavinění musí vztahovat i na tento znak.¹⁵⁰ Výše uvedené bylo potvrzeno také soudní praxí když Nejvyšší soud uvedl, že „*K naplneniu zákonných znakov trestného činu nedovoleného podnikania podľa § 118 ods. 1 tr. zák. sa vyžaduje nielen aby páchatel' vykonával súkromnú výrobnú alebo inú zárobkovú činnosť vo väčšom rozsahu, ale i vedomie páchatel'a o neoprávnenosti takéhoto podnikania.*“¹⁵¹ Pro úplnost dodávám, že zavinění u trestného činu opilství podle § 360 Trestního zákoníku se bude vztahovat pouze k uvedení se do takového stavu, ne již na samotné jednání v takovém stavu provedené.

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 235-236.

¹⁵¹ Rozhodnutí ze dne 20. 12. 1967, sp. zn. 10 Tz 51/67.

5. Jednotlivé formy zavinění upravené v Trestním Zákoníku

5.1. Koncepty zavinění

Trestní zákoník upravuje zavinění v Dílu 2. hlavy II. obecné části. Současná úprava vychází z konceptu tzv. bipartice zavinění. Podle tohoto pojetí se zavinění dělí na dvě základní formy – úmysl a nedbalost. Ty lze dále rozdělit na jejich odvozené formy – úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomou a nevědomou. Jednotlivé formy jsou pak vymezeny v ustanovení § 15 a 16 Trestního zákoníku. Kromě těchto odvozených forem zavinění je možné vymezit i další, tzv. subodvozené formy, mezi které se řadí rozmysl, předchozí uvážení a hrubá nedbalost. Tyto subodvozené formy lze označit rovněž jako kvalifikované, jelikož je v Trestním zákoníku můžeme nalézt v kvalifikovaném skutkových podstatách trestných činů. Mohou také představovat jednu z obecně přitěžujících okolností.¹⁵²

Koncept bipartice zavinění není jediný, který se v rámci odborné právnické literatury objevil. V minulosti byla na teoretické rovině představena i tzv. tripartitní koncepce zavinění, kterou v díle *O formách trestné viny a jich úpravě zákonné* popsal Miříčka. Zavinění v rámci této koncepce dělil na – úmysl a vinu vědomou a nevědomou.

Úmyslem Miříčka rozuměl představu jistého výsledku, jakožto účelu pachatelova činu. Úmysl v Miříčkově pojetí musel splňovat několik náležitostí. Předně musel být výsledek předvídaný, resp. žádán. K této podmínce Miříčka dále uvádí, že není rozhodná intenzita předvídaní výsledku, ale stačí, že pachatel výsledek pokládal za možný. Další náležitostí dle Miříčky bylo, aby byl předvídaný výsledek žádán, tedy aby byl představený a žádaný výsledek účelem činu.¹⁵³

K vědomé vině dle Miříčky postačuje, uvědomoval-li si pachatel, že k určitému následku může dojít. Stěžejní je tak vědomí nebezpečí. To samo o sobě ovšem nestačí. Stejně tak je důležitá i znalost právních předpisů. Vědomé viny by se dle Miříčky dopustil ten, kdo něco učinil nebo opominul, ačkoliv věděl, že tím porušuje příslušný právní předpis, nebo ten, kdo něco učinil nebo

¹⁵² ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 204.

¹⁵³ MIŘIČKA, A. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonné*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902, str. 88-89.

opominul, ačkoliv věděl, že takovým jednáním vzniká riziko poruchy, které je poměrům nepřiměřené.¹⁵⁴

Bylo-li k vině vědomé třeba vědomí možnosti protiprávního výsledku, pak dělicí hranicí mezi vinou vědomou a nevědomou bude právě samotné vědomí. Tedy podle Mířičky tam kde končí vina vědomá, počíná vina nevědomá. Vědomí možnosti bude vyloučeno tam, kde pachatel neměl vůbec žádné představy o protiprávním výsledku, nebo tam, kde představu tohoto výsledku sice měl, ale ne jako důsledek svého vlastního činu. Vina nevědomá je podle Mířičky naplněna v případech, kdy pachatel buď znal předpis, který porušil a zároveň věděl, že směřuje k odvrácení nebo umenšení následku, nebo sice předpis neznal, ale byl si vědom nebezpečnosti svého činu (jinými slovy by nedodržel míru opatrnosti).¹⁵⁵

Ačkoliv byla tripartitní koncepce zavinění pouhou úvahou *de lege ferenda* a do platných trestněprávních předpisů nikdy promítnuta nebyla, nelze opomenout, že s touto koncepcí (s určitými úpravami) počítala osnova československého zákona koncipovaného ve třicátých letech 20. století. V této osnově se zavinění dělilo na úmysl, vinu vědomou a nedbalost (vinu nevědomou), a to ve znění „*Trestný je jen ten, kdo jedná úmyslně, vědomě nebo nedbale.*“ Následná tzv. ministerská osnova vypracovaná v roce 1937 již ovšem obsahovala klasické bipartijní zavinění.¹⁵⁶

5.2. Úmysl

Úmysl (*dolus*) představuje historicky starší a těžší formu zavinění,¹⁵⁷ „*neboť ten, kdo se úmyslně právu vzpírá, bude pravidlem společensky nebezpečnější než onen, kdo prostě nedbale vzhledem k právu si vede.*“¹⁵⁸ K rozlišení úmyslu slouží tzv. teorie vůle¹⁵⁹ akcentující moment chtění (vůle). Podle této teorie je tedy rozhodující, zda pachatel výsledek chtěl. Podle Mířičky je

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 125-129.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 129-133

¹⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 206.

¹⁵⁷ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 289.

¹⁵⁸ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912, str. 86.

¹⁵⁹ Oproti tomu existuje i teorie představy akcentující moment představy. Právní teorie za období Rakouska-Uherska a později i Československé republiky se ovšem přiklonila k teorii vůle. Zastánci teorie vůle byli zejména Prušák, Kallab či Mířička.

úmysl dán v následujících případech. Za první tam, kde byl výsledek účelem jednání, a to nehledě na to, zda účelem konečným, či pouze prostředkem k dosažení účelu jiného. Za druhé tam, kde pachatel výsledek předvídal jako nutný. Za třetí pak tam, kde pachatel předpokládal výsledek pouze za možný, ale jednal by i předvídaje nutnost výsledku.¹⁶⁰ Na výše uvedené částečně navazuje i soudobá právní teorie, když za podstatu úmyslu považuje představu pachatele, která vychází z jeho vůle a je přitom soustředěna výhradně na trestněprávně relevantní skutečnosti.¹⁶¹

U úmyslu jsou zastoupeny obě složky zavinění, tedy jak vědomostní, tak volní složka. Dělicí hranicí mezi odvozenými formami úmyslu (úmyslem přímým, nepřímým) je pak intenzita složky volní. U přímého úmyslu má totiž formu chtění, u nepřímého úmyslu formu srozumění.

V současném Trestním zákoníku nalezneme právní úpravu úmyslu v ustanovení § 15 jehož znění je následující:

„(1) Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.

(2) Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.“

Úmysl přímý je upraven v písm. a), jakožto těžší forma úmyslu (chtění) – „*chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem*“, tak předchází úpravě úmyslu nepřímého (srozumění) – „*věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn*“, jehož úpravu nalezneme v písm. b) výše uvedeného ustanovení.

5.2.1. Úmysl přímý

Úmysl přímý (*dolus directus*) představuje vyšší stupeň zavinění. S úmyslem nepřímým mají společné to, že je pojí složka vědomostní, tedy přinejmenším pachatelova vědomost o tom,

¹⁶⁰ MIŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrad, 1934, str. 51-52.

¹⁶¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 246.

že jednáním může být zapříčiněn určitý trestněprávně relevantní následek. Co tyto dvě formy úmyslu naopak odlišuje je, jak jsem již nastínil výše, odstupňování složky volní. Přímý úmysl totiž vyžaduje pachatelovo chtění. Pachatel u přímého úmyslu hodnotí potenciální výsledek svého jednání jako pozitivní¹⁶², chce jej způsobit. Slovy Trestního zákoníku¹⁶³ tedy chce způsobem uvedeným v Trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem.

O úmyslu přímém hovoříme zejména tam, kde pachatel způsobení nebo ohrožení právem chráněných statků pokládal za prakticky jisté, nezbytně nutné. V případě, že pachatel způsobení trestněprávně relevantního následku za jisté nepokládal, lze jako vodítko k určení formy úmyslu užít právě hledisko volní složky, tedy zda způsobení takového následku chtěl. Zde totiž pravděpodobnost následku nehraje roli. Pokud si tak určitý výsledek svého jednání pachatel přál (chtěl), půjde o úmysl přímý. O přímém úmyslu může svědčit například předchozí příprava. U trestných činů proti životu a zdraví třeba použitý nástroj¹⁶⁴, u znásilnění naopak způsob obrany a nesouhlas poškozené.¹⁶⁵ ¹⁶⁶ Naopak přímý úmysl nelze dovodit toliko pouze ze zjištění, že pachatel vykonal něco, co právně relevantní následek jen mohlo způsobit. Naplnění subjektivní stránky totiž předpokládá, aby úmysl ke způsobení takového následku směřoval.¹⁶⁷

Specifickým případem přímého úmyslu bude tzv. obmysl. Jak jsem naznačil výše, o úmysl přímý se jedná i tam, kde pachatel výsledek svého zaviněného jednání neobmyslel, tedy ačkoliv si ho nepřál, považoval jej za nutný.¹⁶⁸ Naopak o obmysl, jakožto užší formu úmyslu, se bude jednat tam, kde je výsledek přímo pachatelovým cílem, účelem jeho zaviněného jednání. O úmysl přímý se bude jednat také v situaci, kdy pachatel sleduje cíl trestně nezávadný, ale ke kterému se lze

¹⁶² Pozitivním mám namysli chtění výsledku. Emocionální složka, tedy zda pachatel výsledek schvaluje, nebo ne (třeba z důvodu, že jej považuje za menší zlo) zde není rozhodující.

¹⁶³ Přičemž do výrazu chtěl uvedeným v § 15 odst. 1 písm. a) je zakomponována, jak složka volní, tak složka vědomostní. Vůle bez vědomí není možná. Vůle směřuje k určité představě (zamýšlenému následku).

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1025/2011.

¹⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2015, sp. zn. 4 Tdo 227/2015.

¹⁶⁶ Příklady převzaty z ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 340.

¹⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. 3 Tdo 406/2016.

¹⁶⁸ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912, str. 88.

dostat pouze prostřednictvím spáchání trestného činu (např. potřebuje-li pachatel získat finance pro nákladnou stavební úpravu svého domu, a z toho důvodu si je obstará trestnou činností).¹⁶⁹

Úmysl přímý je nutné odlišovat od fakultativních znaků subjektivní podstaty trestného činu (pohnutka, cíl, motiv). Oproti fakultativním znakům, které nám podávají informace o důvodech spáchání trestného činu, případně co jím bylo sledováno (např. pro ziskuchtivost a podobně), je úmysl třeba chápat pouze jako chtění určitého následku. Jako takový tedy o důvodech pachatelova jednání nic nevypovídá.¹⁷⁰

5.2.2. Úmysl nepřímý

O úmyslu nepřímém (*dolus indirectus*) hovoříme v případech, kdy pachatel ví, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit právem chráněný statek a pro případ, že k tomu dojde, je s tím srozuměn. Srozuměním se má na mysli aktivní volní vztah pachatele ke způsobení následku relevantního pro trestní právo.¹⁷¹ Způsobení následku tedy není bezprostředním záměrem. Pachatel naopak sleduje cíl jiný, ovšem následek považuje za eventuální, možný. Pachatel je tedy srozuměn s tím, že naplnění tohoto cíle předpokládá (možné) vyvolání vedlejšího trestněprávně relevantního následku a s takovým možným následkem je srozuměn.¹⁷² Ve vztahu ke srozumění pak postačí prostá představa takové možnosti.

Při zkoumání, zda se jedná o úmysl nepřímý není podstatné, k jakému cíli úmysl skutečně směřoval a rovněž ani to, zda se jednalo o cíl z hlediska trestního práva dovolený.¹⁷³ I u nepřímého úmyslu, stejně jako u přímého je obsažena kombinace obou složek zavinění, tedy volní i vědomostní složka. Oproti přímému úmyslu má ovšem v tomto případě volní složka podobu „pouhého“ srozumění. Ačkoliv je srozumění jednou z forem vůle, od chtění se podstatně liší. Oproti chtění se srozumění vyznačuje tím, že přivodit právně relevantní následek zde není přímým cílem. Pachatel, ačkoliv svým jednáním usiluje o jiný cíl (případně nesleduje žádný), má současně

¹⁶⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 242.

¹⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 339.

¹⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2001, sp. zn. 4 Tz 85/2001.

¹⁷² JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-354-4, str. 89.

¹⁷³ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 216.

povědomí o možnosti vedlejšího rizika, přičemž nepočítá s žádnou konkrétní okolností, která by mohla takovému riziku (následku) zabránit.¹⁷⁴ Užitý výraz *pro případ (in eventum)* tak značí, že v povědomí pachatele jsou vždy minimálně dvě možné varianty výsledku jeho jednání.

Nepřímý úmysl je možné dovodit i v případech, kdy cílem pachatelova jednání bylo dosažení z hlediska trestního práva nevýznamného následku a eventualita vzniku trestněprávně relevantního následku předpokládaného v zákoně mu byla nepřijemná. Pro dovození nepřímého úmyslu je v tomto případě třeba, aby pachatel nepočítal s žádnou konkrétní skutečností, která by trestněprávně relevantnímu následku, v rámci jeho jednání, zabránila.¹⁷⁵

Podobně jako u úmyslu přímého, tak i u úmyslu nepřímého bude při jeho dokazování záležet na okolnostech činu. Tak například v rámci trestných činů proti životu a zdraví především na způsobu útoku, jeho intenzitě či ve volbě nástroje,¹⁷⁶ u trestných činů dopravních bude pro určení formy zavinění průkazný zase způsob jízdy.^{177 178} Ačkoliv je v praxi dokazování nepřímého úmyslu obtížné, přesto však, jak poukázal Ústavní soud, je třeba dbát na tom, aby byl nepřímý úmysl vždy na podkladě zjištěných okolností prokázán. Závěr o nepřímém úmyslu je pak dle Ústavního soudu možné učinit jak na základě objektivních skutečností, jakými jsou právě povaha činu, způsob jeho provedení, tak i z okolností subjektivní povahy, například z pohnutky k činu, případně i z osobních vlastností pachatele.¹⁷⁹

Rozlišení úmyslu nepřímého a nedbalosti vědomé

Oproti rozlišení jednotlivých forem úmyslu, hranice mezi úmyslem přímým a nedbalostí vědomou nemusí být na první pohled zcela zřejmá. Jako základní rozdíl může posloužit faktor spoléhání se na konkrétní okolnost (důvod), který by mohl právně relevantnímu následku (riziku) zabránit. U nepřímého úmyslu pachatel v zásadě nepočítá s žádnou okolností, která by možnému

¹⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 341.

¹⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. 11 Tdo 919/2004.

¹⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2003, sp. zn. 3 Tdo 790/2003.

¹⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2019, sp. zn. 7 Tdo 1537/2018.

¹⁷⁸ Příklady převzaty z ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 341.

¹⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. III.ÚS 722/09.

ohrožení či porušení zabránila.¹⁸⁰ Naopak u nedbalosti vědomé pachatel, ačkoliv věděl, že takové ohrožení či porušení právem chráněných statků způsobit může, bez přiměřených důvodů spoléhal, že k tomu nedojde. Rozlišením nedbalosti vědomé a úmyslu nepřímého se hojně zabývala i judikatura, příkladmo pak níže uvádím závěry Nejvyššího soudu. Ačkoliv se jedná o citaci poměrně obsáhlou, velmi přehledně shrnuje rozdíl mezi nedbalostí vědomou a úmyslem nepřímým, a proto ji zde uvádím celou. Tedy podle Nejvyšší soudu se „*O zavinění ve formě vědomé nedbalosti jedná tehdy, jestliže pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí. Vědomá nedbalost je budována na vědomí možnosti vzniku následku. Nedostatečné zhodnocení nebezpečí nespočívá v neznalosti tohoto stavu, ale v tom, že pachatel nedocenil možné následky svého jednání. Naproti tomu o zavinění ve formě nepřímého úmyslu se jedná tehdy, pokud pachatel věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s ním srozuměn. Při posuzování rozhranění vědomé nedbalosti od eventuálního úmyslu je pak třeba hodnotit, zda důvody, pro které pachatel spoléhá, že následek nezpůsobí, mají charakter dostatečných důvodů být reálně způsobilé. Nejde tedy o spoléhání se na náhodu. Tam kde pachatel spoléhá jen na šťastnou náhodu, nejedná z vědomé nedbalosti, neboť jde o eventuální úmysl.*“¹⁸¹

Při dokazování, zda se jedná o úmysl nepřímý či vědomou nedbalost tak bude stěžejní přesvědčivě zjistit konkrétní nepřiměřený důvod, na který se pachatel spoléhal. Jinými slovy, zda se spoléhal pouze na šťastnou náhodu, nebo na okolnosti, které byly potenciálně způsobilé riziku zabránit.¹⁸² Povinností soudu je pak v odsuzujícím rozsudku nejen určit formu zavinění (tedy zda se jedná o úmysl či nedbalost), ale také odkázat jednotlivá skutková zjištění, která takovou formu prokazují.¹⁸³

¹⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1552/2016.

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 3 Tdo 859/2018.

¹⁸² ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 222.

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1627/2015.

Smíření

Srozumění pachatele, jehož podstatu jsem vysvětlil výše je dále v ustanovení § 15 odst. 2 Trestního zákoníku rozvinuto tak, že srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem. Zakomponování úpravy smíření do současné podoby Trestního zákoníku si vyžádala aplikační praxe,¹⁸⁴ a to zejména jako důsledek řešení problematických otázek lhostejnosti.¹⁸⁵

Ačkoliv bylo v právní teorii dlouho nejasné, zda lhostejnost podřadit pod úmysl přímý či nedbalost nevědomou,¹⁸⁶ lze s jistotou říci, že alespoň tzv. nepravou lhostejnost je možné vždy podřadit pod úmysl nepřímý.¹⁸⁷ Problémem lhostejnosti se soudy zabývají již delší dobu. Nejvyšší soud v poměrně starší judikatuře ve vztahu k rozhodování o dokonaných trestných činech vraždy¹⁸⁸ uvedl, že ačkoliv se teoretické názory na tuto problematiku různí, lhostejnost lze podřadit pod nepřímý úmysl v těch případech, kdy lhostejnost pachatele ohledně toho, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem. Kladný vztah pachatele ovšem nebude možné pouze presumovat. Vždy bude třeba závěr týkající se takového kladného vztahu pachatele podpořit konkrétními a prokázanými skutečnostmi.¹⁸⁹

Jak jsem již částečně předesíl, lhostejnost můžeme rozdělit, a to na lhostejnost pravou a nepravou. O nepravou lhostejnost jde podle výše uvedeného právě tam, kde lhostejnost pachatele k možným následkům vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem.¹⁹⁰ Pokud tedy bylo pro pachatele indiferentní, zda se trestněprávní následek dostaví či nikoliv, podřadí se tato situace pod úmysl nepřímý.

¹⁸⁴ Zákon č. 140/1961 Sb. definici smíření neobsahoval.

¹⁸⁵ Výkladová definice srozumění byla upravena na podkladě tzv. teorie smíření se (pachatele) s naplněním znaků skutkové podstaty.

¹⁸⁶ Např. Solnař v SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 283 a následující

¹⁸⁷ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 225.

¹⁸⁸ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16.06.1976, sp. zn. Tpjf 30/76.

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. června 2004, sp. zn. IV. ÚS 37/03.

¹⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 343.

Problematická se ovšem jeví tzv. pravá lhostejnost. Pravou lhostejností rozumíme případy, kdy pachatel spoléhá, že k následku nedojde z nějakého iracionálního důvodu.¹⁹¹ O pravé lhostejnosti lze hovořit v těch případech, kdy půjde o smíření, u kterého nelze dovodit ani výslovné srozumění ve formě lhostejnosti nepravé a ani úplnou lhostejnost ve formě vědomé nedbalosti.¹⁹² O pravou lhostejnost půjde v případě pachatelova jednání, u něhož zpravidla k trestněprávně relevantnímu následku dochází, přičemž pachatel je s tím v tomto případě smířen.¹⁹³ V důsledku včlenění výkladové definice smíření je tak možné určitou část pravé lhostejnosti od přijetí současného Trestního zákoníku subsumovat pod případy nepřímého úmyslu. To bude možné ovšem pouze v těch případech, kde má lhostejnost vlivem značně nepatrné míry vůle podobu smíření.

Rozmysl a předchozí uvážení

Podle toho, zda se jedná o úmysl uvážený, či spontánní, můžeme úmysl rozdělit na tzv. *dolus praemeditatus* a *dolus repentitus*. *Dolus praemeditatus* je dán tam, kde bylo rozhodnutí pojaté s rozvahou, po předchozím uvážení. Jedná se tedy o závažnější úmysl, což potvrzuje již Prušák, když uvádí, že úmyslu uváženému je v rámci trestání třeba přikládat větší váhu.¹⁹⁴ I v současné době se lze s těmito pojmy setkat. Pojmy rozmysl a předchozí uvážení obsahuje ustanovení § 140 odst. 2 Trestního zákoníku vymezující trestný čin vraždy. Tyto pojmy pomáhají diferencovat prosté úmyslné usmrcení uvedené v odstavci prvním od případu kvalifikovaného usmrcení obsažené v odstavci druhém. Zároveň se jedná o obecně přitěžující okolnost. Spáchá-li tak pachatel trestný čin s rozmyslem či po předchozím uvážení, soud k takové skutečnosti

¹⁹¹JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 243.

¹⁹²ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 223.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Ačkoliv ten tyto závěry neaprobuje a ve své práci uzavírá, že by zásadně měly být důvodem mírnějšího posuzování trestného činu pouze další, zvláštní okolnosti, za kterých byl čin spáchán a které nedostatek rozvahy omlouvají

v neprospěch pachatele přihlédne. Předem uvážený umysl je pak podle okolností možné podřadit pod úmysl přímý i pod úmysl nepřímý (v případech tzv. lhостejnosti popsané výše).¹⁹⁵

Otázkou může být to, zda je třeba, aby pachatel jednal s rozmyslem po celou dobu útoku. Nejvyšší soud konstatoval, že pro kvalifikování vraždy podle ustanovení § 140 odst. 2 Trestního zákoníku postačí, že pachatel jednal s rozmyslem pouze po určitou dobu. O jednání s rozmyslem se tak může jednat i tehdy, kdy pachatel nejdříve na poškozeného zaútočil spontánně a po tomto útoku jej opustil, ale následně se vrátit a zraněného poškozeného usmrtil. Právě moment prodlevy, kdy měl pachatel možnost si své jednání rozmyslet bude pro kvalifikaci vraždy podle ustanovení § 140 odst. 2 Trestního zákoníku rozhodující.

5.3. Nedbalost

Nedbalost (*culpa*) je v Trestním zákoníku vymezena v ustanovení § 16, jehož znění je následující:

„(1) Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

(2) Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.“

I nedbalost lze v souladu s citovaným ustanovením rozdělit na dva druhy, a to na nedbalost vědomou a nevědomou. Nedbalost vědomá je upravena v ustanovení písm. a) předmětného ustanovení – *„věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí.“* Úpravu nedbalosti nevědomé obsahuje ustanovení písm. b) – *„nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a*

¹⁹⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 244.

k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.“ Odstavec druhý pak obsahuje úpravu hrubé nedbalosti, kterou se zabývá v kapitole 5.3.3.

Oběma těmto odvozeným formám nedbalosti je společná absence volní složky. U nedbalosti totiž chybí vůle způsobit trestněprávně relevantní následek, tedy ohrozit či porušit právem chráněný statek. Lapidárně řečeno je dělicí hranicí mezi úmyslem a nedbalostí to, zda pachatel rozhodný výsledek způsobit chce či nechce. S ohledem na to, že pro vymezení nedbalostního zavinění nelze užít volní složky, bude rozhodujícím hlediskem složka vědomostní.¹⁹⁶

Již Prušák k hledisku složky vědomostní jako východisko uvádí aspekt toho, zda si pachatel možného příčinného vztahu mezi svým jednáním a výsledkem, při zachování ostražitosti, mohl a měl být vědom. Právě nezachování ostražitosti bude důležitou podmínkou pro určení nedbalosti jako takové.¹⁹⁷ Trestní právo vede v patrnosti dvě kritéria opatrnosti, a to kritérium objektivní a subjektivní. S těmito dvěma kritérii se pak lze setkat již v prvorepublikové trestněprávní nauce. Mířička míru opatrnosti dělil buď na povšechnou, tedy přirozenou pro každého člověka a na individuální, totiž danou v důsledku příslušnosti k úřadu, stavu či v rámci povolání.¹⁹⁸ Relativně ojedinělým kritikem tohoto rozdělení, resp. aplikace individuální (subjektivní) míry s ohledem na zvláštní schopnosti jednajícího byl Prušák. Podle něj nelze u osob s nadprůměrnými schopnostmi žádat vyšší míru opatrnosti, a to s odůvodněním, že by to odporovalo spravedlnosti s ohledem na osoby s nižší mírou opatrnosti, u kterých je přesto žádána všeobecná, průměrná míra opatrnosti.¹⁹⁹ Tento závěr ovšem v současnosti přijímán není. Kritériem nedbalosti je tak souladu s výše uvedeným zachování určité míry opatrnosti. O nedbalost se bude jednat tam, kde pachatel nedodrží obecnou (objektivní) míru opatrnosti, kterou je povinen zachovávat každý, anebo nedodrží míru opatrnosti (subjektivní), kterou je podle svých subjektivních možností schopen dodržovat.²⁰⁰

¹⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 343.

¹⁹⁷ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912, str. 94-95.

¹⁹⁸ MÍŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934, str. 59.

¹⁹⁹ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912, str. 96.

²⁰⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 246.

Objektivní kritérium pracuje s konceptem průměrně opatrného jedince. Stanovuje tak jakousi základní míru náležité opatrnosti. Odkaz na standard opatrnosti lze často nalézt v jednotlivých právních předpisech. Pokud objektivní míra opatrnosti není upravena v rámci zvláštních právních předpisů či v rámci jiných pravidel, bude se vyžadovat míra opatrnosti, která je přiměřená konkrétní situaci.²⁰¹ Jinými slovy tak bude nutné vycházet z obecně uznávaných zásad rozumné opatrnosti.²⁰² Objektivní kritérium není vždy stejné, jelikož se stanovuje vždy odlišně pro různé kategorie osob (například lékařská obec, advokátní stav a podobně). Podle Kratochvíla se vyšší míra opatrnosti (než ta obecná, kterou požaduje standard) vyžaduje proto, aby byla naplněna ochranná funkce trestního práva, zejm. ve vztahu ke speciálnímu nebo konkrétnímu subjektu.²⁰³ Zachování objektivního kritéria tak bude v zásadě náročnější, a to z toho důvodu, že vyžaduje zachování opatrnosti vždy v rámci všech významných právních předpisů, zásad a postupů.²⁰⁴ Někteří autoři²⁰⁵ uvádí, že zachování potřebné míry objektivní opatrnosti je v rámci běžného života často nemožné. Takový názor ovšem není obecně plně přijímán. Například Šámal uvádí, že k řešení hraničních případů poslouží právě subjektivní kritérium nedbalosti a případně užití subsidiarity trestní represe. S tímto názorem se plně ztotožňuji.

Subjektivní kritérium zkoumá míru opatrnosti, kterou je pachatel schopen zachovat v konkrétním případě. Přihlíží se tak nejen k jeho zkušenostem, intelektu, věku, postavení, či aktuálnímu zdravotnímu stavu pachatele ale i podmínkám panujícím na místě činu.²⁰⁶ Co naopak v rámci subjektivní míry opatrnosti obecně nemusí být předvídáno je, že se ostatní osoby budou chovat protiprávně (uplatní se tzv. *presumptio boni viri*).²⁰⁷ Tak například řidič vozidla s právem přednosti jízdy může předpokládat, že i ostatní účastníci dopravního provozu přizpůsobí svou jízdu

²⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 371.

²⁰² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0., str. 247.

²⁰³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 251.

²⁰⁴ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 232.

²⁰⁵ srov. ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*, str. 232

²⁰⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 2001 sp. zn. 3 Tz 182/2001.

²⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 7 Tdo 15/2019.

zákoně povinnosti.²⁰⁸ Ve vztahu k uvedeným kritériím je třeba konstatovat, že při posuzování potřebné míry opatrnosti musí soud vždy vzít v potaz jak kritérium objektivní, tak subjektivní, protože „*jedině spojení obou těchto hledisek při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin z nedbalosti odpovídá zásadě odpovědnosti za zavinění v trestním právu.*“²⁰⁹

5.3.1. Nedbalost vědomá

Nedbalost vědomou (*culpa luxoria*) upravuje ustanovení § 16 odst. 1 písm. a) Trestního zákoníku. Podle v něm uvedené legální definice u nedbalosti vědomé pachatelova představa zahrnuje vědomost o možnosti porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, pachatel však bez přiměřených důvodů spoléhá, že k takovému porušení nebo ohrožení nedojde. Pachatel tedy má dostatek informací, aby posoudil eventualitu rizika vzniku nepříznivého následku, přitom ovšem spoléhá na nepřiměřené důvody, pro které by takové riziko nemělo být naplněno.²¹⁰

Při zjišťování, zda je pachatel odpovědný za zavinění z vědomé nedbalosti je třeba zkoumat důvody, pro které se pachatel domníval, že k nepříznivému následku nedojde. Vědomá nedbalost tak byla kupříkladu dovozena v případě pachatelky, která rozhodovala nesprávně a v rozporu s územním plánem, přičemž se spoléhala na to, že dojde k jeho změně. Jak ovšem konstatoval Nejvyšší soud, změna územního plánu je závislá na řadě okolností, které nemohla ona, ani ti, kteří předběžně se změnou souhlasili, ovlivnit.²¹¹

Ve vztahu ke zkoumání důvodů, pro které se pachatel domníval, že k nepříznivému následku nedojde je třeba uvést, že je nutné zjistit všechny okolnosti, na základě kterých lze učinit závěr o tom, že pachatel bez přiměřených důvodů spoléhal, že trestněprávně relevantní následek nezpůsobí.²¹² V potaz se tak mohou vzít zkušenosti pachatele, ale i ostatní okolnosti případu.²¹³ V souladu s výše uvedeným tak kupříkladu bylo Nejvyšším soudem dovozeno zavinění ve formě

²⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2018, sp. zn. 8 Tdo 63/2018.

²⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 5 Tdo 540/2012.

²¹⁰ Totožně Ščerba uvádí, že „*Pokud pachatel nemá at' už subjektivní povinnost, anebo objektivní možnost nabýt vědomost o nepřiměřenosti důvodu, nedbalostně nejedná (...)*“, citováno z ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 235.

²¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 7 Tdo 991/2005.

²¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.01.2011, sp. zn. 8 Tdo 1619/2010.

²¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 01.07.1965, sp. zn. Tz 38/65.

vědomé nedbalosti u horolezce, který v důsledku hrubého porušení základních pravidel jištění způsobil zranění svému kolegovi. V kontextu případu pak zmínil zejm. porušení metodiky Českého horolezeckého svazu, které se pachatel – horolezec nedržel.²¹⁴ Blíže se pak tomuto rozhodnutí věnuji v kapitole zabývající se trestní odpovědností sportovců.

Při dokazování vědomé nedbalosti bude rozhodné zhodnotit, jestli důvody, na které pachatel spoléhal, jsou dostatečnými důvody, které by například v jiných případech a za jiných okolností mohly být reálně způsobilé nepříznivému následku zabránit, nebo zda se pachatel spoléhal na pouhou náhodu.

5.3.2. Nedbalost nevědomá

Nedbalost nevědomou (*culpa negligentia*) upravuje ustanovení § 16 odst. 1 písm. b) Trestního zákoníku. Podle tohoto ustanovení se nevědomé nedbalosti dopustí ten pachatel, který sice nevěděl o tom, že svým jednáním poruší či ohrozí zájem chráněný zákonem, ale vědět tak vzhledem k okolnostem a svým poměrům (tedy při zachování potřebné míry opatrnosti) měl a mohl. Jedná se tak o formu zavinění, u které absentují obě složky zavinění.

Při zkoumání dodržení potřebné míry opatrnosti se hledí na to, zda se měl pachatel s určitou okolností seznámit (tedy jeho subjektivní povinnost) a dále zda o ní mohl vědět (tedy jeho objektivní možnost se s okolností seznámit). Subjektivní povinnost se bude týkat zejména prováděné činnosti (při které se nevědomá nedbalost zkoumá) a s tím související povinnosti seznámit se s předpisy, kterou takovou činnost upravují, regulují. Povinnost seznámit se s určitou okolností bude přitom posuzována v závislosti na okolnostech a osobních poměrech pachatele. Naopak objektivní možnost se bude vztahovat k okolnosti, zda měl pachatel příležitost se s dotčenou právní úpravou seznámit. Objektivní možnost bude splněna tam, kde bylo pachateli skutečně umožněno se s takovou okolností plně, zavčas seznámit a pachatel byl způsobilý ji porozumět natolik, aby pochopil její smysl a účel, včetně vyhodnocení její relevantnosti.²¹⁵ K nedbalosti nevědomé dále třeba konstatovat, že ta bude dána pouze v těch případech, kdy

²¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 6 Tdo 425/2019.

²¹⁵ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8, str. 236–237.

povinnost a možnost předvídat trestněprávní relevantní následek byly dány současně. Pokud by tomu tak nebylo, jednalo by se o čin nezaviněný.²¹⁶

5.3.3. Hrubá nedbalost

Hrubá nedbalost (*culpa lata*) je vymezena v ustanovení § 16 odst. 2 Trestního zákoníku. Hrubé nedbalosti se podle tohoto ustanovení pachatel dopustí, svědčí-li jeho přístup k požadavku náležité opatrnosti o zřejmé bezohlednosti k zájmům chráněným trestním zákonem. Hrubá nedbalost však nepředstavuje další subodvozenou formu zavinění. Její podstatou je vyšší stupeň intenzity nedbalosti, kterou zákon označuje jako zřejmá bezohlednost. O hrubé nedbalosti je tedy možné hovořit jak u vědomé, tak nevědomé nedbalosti, přičemž některé trestné činy lze spáchat právě jen z hrubé nedbalosti (např. § 221 TZ porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti nebo § 232 TZ neoprávněný zásah do počítačového systému nebo nosiče informací z nedbalosti). Některé trestné činy lze rovněž spáchat úmyslně anebo z hrubé nedbalosti (např. § 301 TZ poškození chráněných částí přírody nebo § 224 TZ způsobení úpadku).

Je-li trestný čin, u něhož postačí k jeho naplnění pouhá základní, prostá nedbalost, spáchán z hrubé nedbalosti, může být taková skutečnost posuzována jako v zákoně výslovně neuvedená přitěžující okolnost, ke které soud přihledne při stanovení druhu a výměry trestu.²¹⁷ Podmínka naplnění hrubé nedbalosti může být také dána pro naplnění kvalifikovaných skutkových podstat některých trestných činů, např. u ustanovení § 143 odst. 3 Trestního zákoníku bude odnětím svobody na dvě léta až osm let pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony.

Jak jsem již uvedl výše, míra požadavku náležité opatrnosti je dána spojením subjektivního a objektivního hlediska, které je třeba posuzovat společně. Obdobně to platí i při posuzování, zda pachatelův přístup k požadavku náležité opatrnosti svědčil o zřejmé bezohlednosti. Ačkoliv je pro konstatování, že pachatel jednal z hrubé nedbalosti významné především subjektivní hledisko, je třeba vzít v potaz i okolnosti objektivní.²¹⁸ Jak teorie, tak judikatura potvrdily že při posuzování

²¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.03.1986 sp. zn. 4 Tz 9/86.

²¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 376.

²¹⁸ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4, str. 118.

hrubé nedbalosti je nutné přihlížet i k objektivním okolnostem, tedy například k tomu, s jak nebezpečnou věcí pachatel manipuloval.²¹⁹ Je však třeba poznamenat, že požadavek míry opatrnosti může být u jednotlivých druhů činností odlišný. U určitých specifických činností, např. letecký dozor, se bude vyžadovat vyšší míra opatrnosti.²²⁰

Zjevná bezohlednost se bude posuzovat s přihlédnutím ke zkušenosti, znalostí pachatele a jeho bezprostředního stavu a také se zřetelem k povinnostem, které pro pachatele vyplývají ze zvláštních právních předpisů, směrnic, vnitřních řádů a dalších obdobných norem. V případech, kde taková zvláštní úprava chybí pak z povinností, které mu vyplývají z generálních, základních zásad chování. Zvýšený důraz bude kladen na postoj pachatele k požadavku náležité opatrnosti.²²¹ Dále se bude zkoumat také povaha a intenzita porušení příslušného zákona,²²² to byl-li pachatel předem upozorněn na určitou skutečnost, kterou následně vědomě pominul,²²³ případně například to, zda pachatel jako řádný hospodář při správě majetku využil všechny dostupné prostředky.²²⁴ O hrubou nedbalost se naopak nebude jednat v případech, kdy pachatel vykonal vše potřebné a dodržel přitom požadavek náležité opatrnosti.²²⁵

²¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. 7 Tdo 289/2020.

²²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. 7 Tdo 289/2020.

²²¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 377–378.

²²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1304/2017.

²²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 827/2012.

²²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1596/2015.

²²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1203/2015.

6. Zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob

Trestní odpovědnost právnických osob upravuje zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO“). Při zkoumání subjektivní stránky u právnické osoby je nutné vzít v potaz fakt, že ta je právní fikcí, uměle vytvořeným konstruktem, který se od fyzické osoby mimo jiné odlišuje právě tím, že nedisponuje vlastní vůlí. Z důvodu toho, že právnická osoba nemá vlastní vůli, nelze na ni ani přenášet obecnou úpravu trestní odpovědnosti fyzických osob.

Problematika vůle právnické osoby je řešena pomocí tzv. koncepce přičitatelnosti. Podstatou této koncepce je, že jednání právnické osoby je projevem vůle jejího orgánu, tedy fyzické osoby uvnitř korporátní struktury. Následky projevu vůle se pak přičítají oné právnické osobě. Lze hovořit o tom, že odpovědnost právnické osoby je odvozena od odpovědnosti osob fyzických.²²⁶ Fyzické osoby, jejichž jednání je právnickým osobám možné přičíst, ZTOPO vyjmenovává výslovně, přičemž výčet těchto osob byl proveden v souladu s mezinárodními požadavky.²²⁷ Pro úpravu trestní odpovědnosti právnických osob je rozhodující ustanovení § 8 ZTOPO. Trestní odpovědnost se stanoví na podkladě spojení přímého zastoupení osob uvedených v § 8 odst. 1 a konceptu přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 ZTOPO.

Při zpracování trestní odpovědnosti právnických osob bylo možné vycházet z několika různých teoretických modelů. Dalibor Šelleng jako jeden z klíčových uvádí identifikační model, jehož předpokladem je, že jednání určité fyzické ve vedoucím postavení „představuje *alter-ego* osoby právnické.“²²⁸ K tomuto modelu ovšem podotýká, že konstruování trestní odpovědnosti pouze na podkladě modelu přičitatelnosti by znamenalo akceptovat fakt, že tatáž vina fyzické osoby by se přenášela na právnickou osobu, a to včetně všech polehčujících a přitěžujících okolností. Jako další problém vidí to, že identifikační model počítá pouze s jednáním osob ve vedoucím postavení. V realitě při správě právnické osoby ovšem jedná nejen vyšší management, ale i jednotlivý zaměstnanci a jiní podřízení. Ačkoliv tak nebyl identifikační model v ryzí podobě

²²⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3, str. 190.

²²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz

²²⁸ ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-339-1, str. 124.

přiját, patří mezi hlavní východiska, ze kterých současná právní úprava subjektivní stránky u právnické osoby vychází.²²⁹

Než přistoupím k bližšímu zkoumání trestní odpovědnosti právnických osob, je třeba také dodat, že trestně odpovědná nemůže být jakákoliv právnická osoba. V souladu s ustanovením § 6 ZTOPO není trestně odpovědná Česká republika a územně samosprávné celky při výkonu veřejné moci.²³⁰ Právnická osoba se také nemůže dopustit jakéhokoliv trestného činu vyjmenovaného v Trestním zákoníku. Výčet trestných činů, které právnická osoba nemůže spáchat obsahuje ustanovení § 7 ZTOPO. Právnická osoba se dle výčtu nemůže dopustit například zanedbání povinné výživy (§ 196 TZ), či násilného překročení státní hranice (§ 339 TZ). Domnívám se, že tento negativní výčet je jistě zdařilejším řešením než dřívější pozitivní výčet²³¹ těch trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit. Přesto i na současné vymezení trestných činů zaznívají výtky.²³²

Jak jsem nastínil výše, základy trestní odpovědnosti právnické osoby nalezneme v ustanoveních § 8 ZTOPO. Klíčovými jsou pak zejména první dva odstavce tohoto ustanovení, které obsahují jednotlivé podmínky trestní odpovědnosti právnické osoby. Jejich znění uvádím níže:

„(1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

²²⁹ Tamtéž, str. 127-129.

²³⁰ Výše uvedené ovšem neplatí pro právnické osoby, ve kterých má Česká republika či územní samosprávný celek majetkovou účast.

²³¹ Obě tyto varianty byly diskutovány již při samotné přípravě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, blíže k tomu ŠÁMAL, Pavel. *K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Sborník Karlovarské právnické dny*, 2011, č. 19, s. 328-353.

²³² Např. KOTLÁN, Pavel. Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob. *Trestněprávní revue*, 2020, č. 2, s. 87-91.

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),

jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.

(2) Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo

b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“

Prvně se tedy musí jednat o protiprávní čin. Protiprávnost se bude standartně posuzovat v rámci celého právního řádu. Dále se musí jednat o čin, jenž byl spáchán alternativně buď v zájmu právnické osoby, nebo v rámci její činnosti. V zájmu právnické osoby je trestný čin spáchán v případě, že z něho má právnická osoba prospěch nebo nějakou výhodu. Tuto podmínku je přitom třeba vykládat tak, že prospěch nebo výhoda právnické osoby, která pro ni plyne ze spáchaného trestného činu skrze benefity, které byly tímto činem dosaženy osobami, jejichž jednání je právnické osobě přičitatelné musí mít takovou povahu, že benefitem těchto osob jsou podmíněny prospěch nebo výhoda samotné právnické osoby.²³³

To, zda je trestný čin spáchán v rámci činnosti právnické osoby bude vycházet především ve vztahu k předmětu podnikání. Trestný čin bude spáchán v rámci její činnosti, bude-li souviset s poskytovanými službami, výrobní, obchodní nebo jinou obdobnou činností. Nebude přitom

²³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.

rozhodné, zda se takovým trestným činem právnická osoba obohatí.²³⁴ Nejvyšší soud však uvedl, že vzhledem k tomu, že trestný čin musí být právnické osobě přičitatelný rovněž podle ustanovení § 8 odst. 2, tak není možné právnické osobě přičítat trestný čin v situaci, kdy fyzická osoba spáchala daný trestný čin sice v rámci činnosti právnické osoby, ale na její úkor.²³⁵ Ačkoliv tak právnická osoba v zásadě odpovídá za výběr osob, které jsou za ní oprávněny jednat, zpravidla nebude možné dovodit spáchání trestného činu samotnou právnickou osobou, byla-li ke spáchání trestního činu fyzickou osobou zneužita. Třetí podmínkou pro vyvození trestní odpovědnosti je to, aby byl čin spáchán osobou, která je v ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO uvedena.

Poslední podmínkou je, aby bylo spáchání trestného činu právnické osobě podle § 8 odst. 2 písm. a) a b) ZTOPO přičitatelné. Právě toto ustanovení řešící problematiku přičitatelnosti je předmětem odborných debat o tom, zda je odpovědnost, alespoň ve vztahu k písm. a) tohoto ustanovení, odpovědností subjektivní či objektivní. Někteří autoři, například Tomáš Gřivna podotýkají, že právnická osoba nemá u osob uvedených v odst. 1 písm. a) až c) možnost se v zásadě vyvinut, a to na rozdíl od zaměstnanců podle odst. 2 tohoto ustanovení.²³⁶ Obdobně argumentuje i Šelleng, přičemž podotýká, že pokud bylo účelem zákonodárce zavést subjektivní odpovědnost i pro tyto osoby, bylo by vhodné navázat trestní odpovědnost právnické osoby na to, že orgány neprovedly ta opatření, k jejichž provedení byly povinny, nebo jejichž provedení po nich bylo možné spravedlivě požadovat. Těmito opatřeními pak má namysli zejména provedení kontroly nad činností zaměstnanců a jiných osob, případně ty kroky, které by vedly k odvrácení následků trestného činu.²³⁷ Myšlenku objektivní odpovědnosti však mimo jiné explicitně odmítá důvodová zpráva.²³⁸

²³⁴ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GŘIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 538.

²³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

²³⁶ GŘIVNA, Tomáš. *Tomáš Gřivna: Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob* [online]. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2014/07/tomas-grivna-dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob/> a GŘIVNA, Tomáš. *Tomáš Gřivna: U trestní odpovědnosti právnických osob mi vadí nejasná přičitatelnost skutku* [online]. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2015/06/tomas-grivna-u-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-mi-vadi-mi-nejasna-pricitatelnost-skutku/>.

²³⁷ ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-339-1, str. 124.

²³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz

Jelínek pak subjektivní odpovědnost vyvozuje především z následujících důvodů. Předně argumentuje základní zásadou trestního práva, tedy zásadou odpovědnosti za zavinění, která by měla převládnout i v rámci právní úpravy právnických osob. To odpovídá i skutečnosti, že ZTOPO je právním předpisem vedlejším, který by měl respektovat zásady uvedené v Trestním zákoníku. Dále by podle něj takový závěr neměl obstát ani z důvodu apelu na rovné postavení subjektů trestního práva.²³⁹ Závěr o tom, že je odpovědnost právnických osob odpovědností subjektivní navíc potvrdila i judikatura, když Nejvyšší soud konstatoval, že „*Trestní odpovědnost právnických osob je založena na principu viny za protiprávní jednání, které učinila jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti některá z fyzických osob, jejíž jednání se přičítá právnické osobě (...) Nejedná se proto o objektivní odpovědnost, která se uplatňuje u správních deliktů.*“²⁴⁰

Podle ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO lze spáchání trestného činu zaměstnancem právnické osobě přičítat v případě, že byl spáchán na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby, nebo osob uvedených v odst. 1 písm. a) až c) tohoto ustanovení nebo, jestliže orgány neprovedly taková opatření, která po nich lze rozumně požadovat. Zavinění právnické osoby se tak bude zkoumat ve vztahu k dodržení povinnosti náležité péče. Právě v úmyslném či nedbalostním zanedbání náležité odborné péče dle Jelínka spočívá zvláštní subjektivní stránka jednání právnické osoby, kterou je třeba odlišit od subjektivní stránky fyzické osoby. V tomto kontextu pak používá pojem *vina právnické osoby*.²⁴¹ Vladimír Pelc hovoří o tzv. derivativní (odvozené) a originární (vlastní) subjektivní stránce právnické osoby. Podle něj se derivativní stránka odvozuje od subjektivní stránky trestného činu právnické osoby. Originární část souvisí právě s opomenutím náležité odborné péče.²⁴² Šelleng pak subjektivní stránku právnické osoby staví na tzv. organizačním selhání, jež spočívá v porušení prevenční povinnosti,

²³⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3, str. 202.

²⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1199/2015.

²⁴¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3, str. 204.

²⁴² PELC, Vladimír. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno* [online]. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnickyh-osob-a-obracene-dukazni-bremeno>.

a to zejména v důsledku nezavedení potřebných kontrolních mechanismů, resp. v jejich porušení.²⁴³

Podle ustanovení § 8 odst. 3 ZTOPO vyvození trestní odpovědnosti u právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala. Toto ustanovení může být na první pohled problematické z toho důvodu, že zavinění právnické osoby se odvozuje od zavinění konkrétní fyzické osoby, jejíž jednání je právnické osobě přičitatelné. V situaci, kdy taková osoba není, resp. nebyla zjištěna, může být náročné posuzovat její jednotlivé složky zavinění. Toto ustanovení však míří především na případy rozhodování kolektivních orgánů právnické osoby, u kterých se následně již nepodaří zjistit, jakým způsobem jednotliví členové hlasovali. V praxi se však bude jednat pouze o několik osob v rámci relativně uzavřené a malé skupiny. Soudní praxe ovšem nevylučuje užití tohoto ustanovení i na jiné případy.²⁴⁴ Je ovšem třeba dodat, že nepostačí pouhé zjištění, že nezjištěná fyzická osoba jednala v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti. Vždy bude povinností orgánů činných v trestním řízení učinit jednoznačný závěr, který bude odpovídat skutkovým zjištěním, že fyzická osoba jednala v některém z postavení uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) nebo písm. d) ZTOPO a že v důsledku toho je spáchaný čin přičitatelný právnické osobě buď podle § 8 odst. 2 písm. a), anebo podle § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO.²⁴⁵

6.1. Zproštění se trestní odpovědnosti právnické osoby

Ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO umožňuje, aby se právnická osoba trestní odpovědnosti zprostila. Podmínkou je, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami oprávněnými za právnickou osobu jednat zabránila. Toto ustanovení bylo do zákona vloženo novelou až později. Zvláštností je, že původní návrh novely úpravu zproštění se trestní odpovědnosti právnické osoby neobsahoval a k zařazení došlo až v důsledku pozměňovacích návrhů.

Ačkoliv se zákonodárci nedá upřít snaha o podnícení obchodních korporací k zavedení compliance programu, a tedy v konečném důsledku předcházet trestné činnosti, Jelínek v souvislosti s touto novelou poukazuje na několik problematických bodů. Předně upozorňuje na

²⁴³ ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-339-1, str. 131-132.

²⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1332/2018.

²⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018.

nepřesné terminologické užití slova *zprostit se*. Jako vhodnější uvádí termín *vyvinít se*, který lépe odpovídá konceptu subjektivní trestní odpovědnosti právnických osob. Za druhé poukazuje na vágní a neurčitý termín *veškeré úsilí* i v trestním právu nepřilíš používanou formulaci *rozumně požadovat*.²⁴⁶ Při nastínění problematiky zproštění se trestní odpovědnosti právnických osob je rovněž vhodné zmínit pohled Pelce, který upozorňuje, že jak výše uvedené ustanovení, tak ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO není zákonodárcovo dobrodiní, ale „*přeneseným výrazem pro originární (vlastní) část subjektivní stránky trestného činu právnické osoby*“, jejíž podstatou je nedostatek náležité odborné péče.²⁴⁷

ZTOPO nespecifikuje, co lze považovat za veškeré úsilí, které lze po právnické osobě rozumně požadovat. Judikatura však dovodila, že se bude jednat o opatření právnické osoby sloužící k předcházení spáchání protiprávního činu, které spočívá v dodržování všech právních předpisů, jež je povinna dodržovat a dále těch vnitřních předpisů, které právnická osoba přijala ke konkretizaci povinností, které jí vyplývají z právních předpisů a jež jsou pro osoby v řídicím, kontrolním nebo vedoucím postavení závazné a jimiž jsou zaměstnanci povinni se řídit při plnění pracovních úkolů.

Ke zproštění trestní odpovědnosti právnické osoby ale nepostačí pouhé přijetí těchto vnitřních předpisů, případně dalších obdobných opatření. Důležité bude především zajištění jejich dodržování, kontrola jejich plnění a detekce jejich porušení a následná adekvátní reakce.²⁴⁸ Pro učinění závěru o tom, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možné spravedlivě požadovat, tak bude pro soud nutné si zajistit plné informace o jejím fungování, řízení a její vnitřní kontrole, včetně schopnosti reagovat na zjištěné problémy.²⁴⁹

Otázkou také zůstává vztah ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, tedy obecného institutu zproštění se trestní odpovědnosti a ustanovení § 8 odst. 2 písm. b). Problematické v praxi může být zejména posouzení, podle jaké úpravy postupovat. Jan Malý v této věci podotýká, že

²⁴⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3, str. 210-212.

²⁴⁷ PELC, Vladimír. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno* [online]. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-obracene-dukazni-bremeno>.

²⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 110/2019.

²⁴⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 3. 2017, sp. zn. 6 To 7/2017.

v ustanoveních lze vysledovat určité nuance. To dokládá na skutečnosti, že v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) je uvedeno, že právnické osobě se bude přičítat spáchání trestného činu, jestliže orgány právnické osoby *neprovedly opatření* Naopak ustanovení § 8 odst. 5 hovoří o *zproštění se, pokud právnická osoba vynaložila veškeré úsilí*. Ve vztahu k zaměstnancům či jiným podřízeným osobám tato dvě ustanovení chápe jako obdobná, naopak u jiných osob by mělo primárně dojít k aplikaci ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.²⁵⁰

²⁵⁰ MALÝ, Jan. *Trestní odpovědnost právnických osob: vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence*. Brno: Masarykova univerzita, 2022. ISBN 978-80-280-0194-0, str. 126.

7. Zavinění ve sportu

7.1. Teoretický základ trestní odpovědnosti ve sportu

Úvodem je vhodné konstatovat, že při zkoumání trestní odpovědnosti ve sportovní oblasti lze vysledovat dvě hlavní názorové linie. Příznivci první zaujímají názor, že sportovní klání by stejně jako jiná oblast lidské činnosti měla podléhat trestněprávní regulaci. Příznivci druhé naopak argumentují tím, že sportovci mohou být trestní odpovědnosti za úrazy a jiné způsobené následky za určitých okolností a podmínek zbaveni.²⁵¹ Ve vztahu k českému prostředí Michal Králík uvádí, že rozsah vlivu práva na sportovní oblast souvisí s tzv. *fenomémem autonomie sportu*. Tím se rozumí skutečnost, že ačkoliv je připuštěna ingerence trestního práva do sportovní oblasti, v praxi se stále jedná o spíše sporadický jev.²⁵² V podobném duchu se k trestněprávní odpovědnosti sportovců vyjadřují i další autoři, když uvádí, že absence teoretického ukotvení úpravy tohoto tématu je převážně nahrazována pouze soudní praxí, a to při vydávání *ad hoc* rozhodnutí.²⁵³ Ve vztahu k soudní praxi pak opět Králík poznamenává, že oproti civilní odpovědnosti sportovců, která do soudních rozhodnutí začala pronikat již v 50. letech minulého století, se úprava trestní odpovědnosti ve sportu začala objevovat až v recentních rozhodnutích, a to především s počátkem 21. století.²⁵⁴

Legislativně regulovat sportovní oblast se dá dle Králíka v zásadě třemi různými způsoby. Tím prvním je vytvoření zvláštních skutkových podstat trestných činů, jež se budou vztahovat na sportovní činnosti. Ačkoliv je tento způsob regulace vcelku vzácný, lze v historii nalézt i tento prostředek úpravy, jako příklad je možné uvést např. trestní zákon Ekvádoru.²⁵⁵ Dalším způsobem je omezení, případně úplný zákaz určitých sportů, jejichž hlavní podstatou je fyzický kontakt.

²⁵¹ KUKLÍK, Jan a kolektiv, *Sportovní právo*, Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-28-5., str. 78-79.

²⁵² KRÁLÍK, Michal, *Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky)*, Trestní právo, 8/2006, str. 228.

²⁵³ COUFALOVÁ, B., PINKAVA, J., POCHYLÁ, V.: *Trestněprávní odpovědnost ve sportu*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-88-5, str. 64.

²⁵⁴ KRÁLÍK, Michal. *Civilní a trestní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-127-4, s. 1229.

²⁵⁵ KRÁLÍK, Michal, *Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky)*, Trestní právo, 8/2006, str. 229.

Takovými sporty bývá především box, mma a jiné druhy a podoby bojových sportů. Třetím je pak aplikování obecných právních norem, a to při respektování specifík sportovního prostředí.

V rámci právního ukotvení úpravy odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy existuje několik různých přístupů a koncepcí, jejichž shrnutí uvádím v následujících větách. První je teorie souhlasu poškozeného. Ta vychází z premisy, že účastí dává sportovec najevo, že si je vědom možného rizika zranění, a to ať už způsobeného vlastním přičiněním, nebo jinou osobou. Problémem této koncepce je zejména nedostatečně určený limit souhlasu. Otázkou tedy je, zda sportovec přijal riziko například pouze lehčího zranění, případně zda přebírá riziko úrazu způsobeného úmyslně jinou osobou. Jako vhodné řešení se jeví, aby míru rizika nebylo možné poměřovat obecně podle jediného paušálně stanoveného kritéria. Naopak by se mělo riziko posuzovat podle jednotlivých sportovních odvětví. Z obdobného předpokladu jako teorie souhlasu poškozeného vychází i teorie sportovního rizika, která se ale primárně zaměřuje na úrazy způsobené nikoliv vlastním jednáním.

V rámci pojednání o zavinění ve sportovní oblasti nelze přehlédnout ani teorii nedostatku zavinění. Ta vychází z premisy, že při sportovní činnosti nelze sportovcům přičítat žádnou formu zavinění. Tato koncepce předpokládá, že při sportu dochází především k nezaviněným úrazům a zraněním,²⁵⁶ jinými slovy, že sportovci úrazy nezpůsobují úmyslně, resp. ze zavrženíhodné pohnutky (hněvu či nenávisti). Jak uvádí Králík, problém této koncepce tkví především v tom, že absence hněvu či nenávisti nevylučuje zavinění.²⁵⁷ Další významnou koncepcí je teorie sportovního práva. Ta vychází z toho, že ve sportu jakožto autonomní oblasti právní regulace, se obecné normy (zejména práva trestního) neaplikují a postupuje se pouze v souladu s předpisy práva sportovního.²⁵⁸ Teorie sportovního pravidla pak vychází z předpokladu, že jsou-li v rámci sportovní činnosti dodrženy sportovní regule, které se k provozování takového sportu vážou, je vyloučena sportovcova odpovědnost. Dodržení sportovních pravidel ale často nebývá jedinou podmínkou.²⁵⁹

²⁵⁶ COUFALOVÁ, B., PINKAVA, J., POCHYLÁ, V.: *Trestněprávní odpovědnost ve sportu*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-88-5, str. 65-68.

²⁵⁷ KRÁLÍK, Michal. *Civilní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-099-4, str. 53.

²⁵⁸ Tamtéž, str. 22.

²⁵⁹ KRÁLÍK, Michal, *Trestněprávní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy (teoretický a doktrinální úvod do problematiky) II. část, Trestní právo, 7-8/2006*, str. 20.

Ve vztahu k okolnostem vylučujícím protiprávnost, se trestněprávní teorie zabývala otázkou, zda výkon sportovní činnosti nelze podřadit pod přípustné riziko, které je upraveno v ustanovení § 31 Trestního zákoníku. Pro naplnění přípustného rizika, jakožto okolnosti vylučující protiprávnost je třeba splnit několik podmínek. Zejména se musí jednat o činnost, která sleduje vykonávání společensky prospěšného výsledku, kterého nelze docílit jinak. Pravděpodobnost rizika pak musí být významně nižší nežli pravděpodobnost společensky prospěšného výsledku a osoba, která takové riziko podstupuje musí dát k takové činnosti souhlas. Souhlas musí být dobrovolný a musí být učiněn na podkladě všech dostupných informací (resp. dosaženého stavu poznání) o možných rizicích takové činnosti. Je zřejmé, že sport může být za určitých okolností rizikovou činností, přičemž se zároveň jedná o společensky veřejně prospěšnou činnost.²⁶⁰ Posuzovat výkon sportovní činnosti jako přípustné riziko a tedy paušálně považovat sportovní klání jako okolnost vylučující protiprávnost ovšem i s ohledem na soudní praxi nebude možné, navíc jako uvádí Jan Kocina, přípustné riziko se prosadí jen v případech profesionálů a nebude tak možné jej obecně uplatnit i při sportovní činnosti vykonávané amatéry.²⁶¹

7.2. Formy zavinění ve sportovní oblasti

Při zkoumání zavinění ve vztahu k trestní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy je třeba v plné šíři vycházet z ustanovení Trestního zákoníku. Ten navíc neobsahuje žádnou zvláštní úpravu co do trestných činů spáchaných při sportovním klání. Problematickým aspektem může být ve vztahu k úrazům při sportovní činnosti dokazování zavinění, a to jak úmyslného, tak nedbalostního (včetně jejich odvozených forem).²⁶² Ze soudních rozhodnutí, které uvádím níže je patrné, že v rámci sportovních činností bude možné dovést jak zavinění úmyslné, tak nedbalostní. Podíváme-li se na jednotlivé odvozené formy zavinění, tak u úmyslu bude stěžejním zejména úmysl nepřímý. Úmysl přímý totiž spočívá ve chtění porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem. V intencích sportovní činnosti by tak byl úmysl přímý dán pouze tam, kde sportovec chtěl svým jednáním způsobit zranění. Domnívám se však, že v praxi bude zavinění ve formě

²⁶⁰ Srov. § 1 zákona č. 115/2001 Sb., zákon o podpoře sportu.

²⁶¹ KOCINA, Jan. *Přípustné riziko ve sportu* [online]. [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pripustne-riziko-ve-sportu>.

²⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 3 Tz 233/2001.

přímého úmyslu spíše ojedinělé, a to nehledě na to, že by prokazování úmyslu přímého bylo velmi složité.

Mnohem častější forma úmyslného zavinění bude úmysl nepřímý, který spočívá v tom, že sportovec ví, že svým jednáním může způsobit zranění jiné osobě, a pro případ, že jej způsobí je s tím srozuměn. Jako příklad rozhodnutí, kde byla dovozen úmysl nepřímý je možné uvést usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 5 Tdo 997/2002, kterému se blíže věnuji v dalších větách. Obecně však bude úmyslné zavinění ve sportovní oblasti spíše výjimkou. Prokázat úmyslné zavinění bude možné především, resp. pouze v případech mimořádně brutálních zákroků, ke kterým došlo mimo obvyklé, běžné sportovní klání.²⁶³

Mnohem častější formou zavinění bude nedbalost. V tomto ohledu se stalo přelomovým rozhodnutím usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1355/2006. V něm totiž soud konstatoval, že trestní odpovědnost nemusí nastávat pouze v rámci úmyslného zranění, ale přichází v úvahu i u závažnějších případů zavinění z nedbalosti. Lze přitom soudit, že nejčastějším typem zavinění v rámci sportovního zápolení bude nedbalost vědomá. Jak jsem již popsal, vědomá nedbalost nastává tam, kde sportovec věděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že k tomu nedojde. Jinými slovy nedodržel potřebnou míru opatrnosti. Přičemž dodržet potřebnou míru opatrnosti jsou povinni, vezmeme-li v potaz všechna specifika sportu, i sportovci.²⁶⁴

7.3. Judikatorní vývoj trestní odpovědnosti sportovců

V soudní praxi 20. století byla odpovědnost sportovců za úrazy prvotně doménou civilního práva. Za první zmínku trestní odpovědnosti ve sportovní oblasti lze považovat rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 1954, sp. zn. Cz 486/53. Ačkoliv podstatou tohoto rozhodnutí bylo řešení náhrady škody za způsobený úraz v rámci fotbalového utkání, soud zmiňuje i rovinu trestněprávní, když v soudním rozhodnutí uvádí, že žalovaný byl také uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti. Tento trestný čin pak měl spáchat tím, že druhému hráči nastavil nohu a ten do ní naběhl, přičemž si způsobil těžké vnitřní zranění, kterému následně za

²⁶³ COUFALOVÁ, B., PINKAVA, J., POCHYLÁ, V.: *Trestněprávní odpovědnost ve sportu*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-88-5, str. 75.

²⁶⁴ Tamtéž.

několik dní podlehl.²⁶⁵ Z toho je patrné, že bylo vedeno také trestní řízení, ve kterém byl pachatel odsouzen za trestný čin ublížení na zdraví, a to v důsledku surové hry, kterou byly porušeny sportovní pravidla. U tohoto rozhodnutí pak stojí za zmínku i řešení otázky spoluzavinění poškozeného. Nejvyšší soud v této věci poznamenal, že samotný rychlý pohyb (poškozeného) nelze sám o sobě považovat za nedbalostní jednání. V závěru pak uvedl, že není možné za nedbalost pokládat to, že hráč nepředpokládá, že protihráč úmyslně poruší pravidla hry. V rámci výkladu o soudní praxi ve 20. století lze za další relativně ojedinělé rozhodnutí zabývající se trestní odpovědností sportovce považovat také rozhodnutí z 60. let., jímž byl pachatel uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví, kterého se dopustil při fotbalovém utkání v rámci III. třídy jihlavského okresu, když inzultoval protihráče a způsobil mu vážné zranění obličeje.²⁶⁶

Základy občanskoprávní odpovědnosti za škodu na zdraví položil Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 29. 10. 1962, sp. zn. 5 Cz 38/62, ve kterém dovedl, že pro vznik občanskoprávní odpovědnosti je třeba takové jednání škůdce, které je v rozporu s pravidly hry. Přelomovým rozhodnutím se v rámci posuzování civilní odpovědnosti sportovců stal rozsudek městského soudu v Praze ze dne 17. května 1978, sp. zn. 10 Co 190/76, jenž navázal na rozhodnutí z roku 1962 a obecnou odpovědnost za úraz dovedl z porušení sportovního pravidla, resp. prevenční povinnosti, když uvedl, že „*Nedodržení pravidel sportovní hry (např. kopané), spočívající v použití pravidly nedovoleného (zakázaného) způsobu hry, je nutné posoudit jako jednání odporující povinnosti počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví (§ 415 o. z.). V důsledku toho jde o porušení právní povinnosti, jež zakládá odpovědnost za škodu (§ 420 odst. 1 o. z.).*“ Tímto rozhodnutím došlo k výslovnému stanovení obecného právního rámce při posuzování sportovní odpovědnosti sportovců, kterým se stalo právě porušení tzv. prevenční povinnosti.²⁶⁷ Dalším důležitým rozhodnutím je rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2003, sp. zn. Cdo 1960/2002, který v zásadě přejal závěry obsažené v rozhodnutí z května 1978, když konstatoval, že pokud došlo k úderu v rozporu s pravidly karate a při tomto došlo u poškozeného ke škodě na zdraví, je takové jednání postižitelné nejen v rámci pravidel zápasu karate, ale představuje současně i porušení prevenční povinnosti.

²⁶⁵ Převzato z KRÁLÍK, Michal. *Civilní a trestní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-127-4, s. 1235.

²⁶⁶ Tamtéž, str. 1236.

²⁶⁷ V současnosti je prevenční povinnost upravena v § 2900 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Princip prevenční povinnosti se v soudní praxi udržel po dlouhá desetiletí a byl překonán až v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 493/2015. V něm soud rozhodoval o náhradě škody za nesportovní chování v podobě nedovoleného skluzu v průběhu fotbalového utkání, kterým škůdce poškozenému zlomil nohu a dovedl, že „*K tomu, aby porušení pravidel sportovní hry vedoucí ke škodě na zdraví mohlo být považováno za porušení prevenční povinnosti ve smyslu § 415obč. zák., musí mít určitou vyšší intenzitu, tedy musí podstatným způsobem vybočovat z běžného způsobu hry.*“ Soud tedy uvedl, že pro obecnou odpovědnost nestačí pouze nedodržení prevenční povinnosti, ale to musí být určité vyšší intenzity. Dále v rozhodnutí konstatoval, že při posuzování intenzity by se nemělo pouze vycházet ze samotné závažnosti způsobených následků. Z nich totiž není patrné, jakou povahu z pohledu závažnosti či míry zavinění mělo porušení pravidel.

Jak jsem již naznačil, otázka trestní odpovědnosti sportovců byla tématem v soudní praxi dlouhá léta, až na výjimky, opomíjeným. Obrat nastal až v posledních dvou desetiletích, a to i díky vlivu zahraniční právní úpravy. Jako první významnější rozhodnutí zabývající se zaviněním ve sportovní oblasti lze považovat rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 3 Tz 233/2001, které jsem okrajově zmínil v kapitole pojednávající o formách zavinění ve sportovní oblasti. Podstatou tohoto řízení bylo posouzení jednání pachatele, který byl prvoinstančním soudem odsouzen za trestný čin ublížení na zdraví. Toho se měl dopustit tím, že na akci, jejímž účelem bylo překonání rekordu v počtu lidí tahajících za lano, dodal k takové činnosti nevhodný typ lana. Po podání stížnosti pro porušení zákona ministrem spravedlnosti (proti rozhodnutí odvolacího soudu) se věcí následně zabýval právě Nejvyšší soud. Ten konstatoval, že je třeba se důsledně zabývat zaviněním pachatele, jakožto obligatorního znaku skutkové podstaty trestného činu. Kromě toho také prvoinstančnímu soudu vytkl, že z rozhodnutí nebylo patrné, zda zavinění kvalifikuje jako nedbalost vědomou či nevědomou a v čem nedbalost spatřuje, jinými slovy tedy zda vůbec byla subjektivní stránka naplněna. Domnívám se, že právě v případě úrazů v rámci sportovní činnosti je třeba velmi důsledně dbát na to, aby byla otázka zavinění vyřešena bez pochybností. Závěr Nejvyššího soudu tak odpovídá konstantní judikatuře, ze které vyplývá, že úsudek týkající se zavinění (jeho jednotlivých forem) nelze pouze předpokládat, ale na podkladě zjištěných okolností také prokázat.

Poměrně významnějším rozhodnutím z tohoto období je usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 5 Tdo 997/2002. V něm Nejvyšší soud rozhodoval případ hokejisty, který během hokejového utkání udeřil špičkou hokejky do obličeje ležícího protihráče, ačkoliv v té době

nemanipuloval s pukem, a poranil mu tak chrup. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí konstatoval, že „*trestněprávní odpovědnost sportovce nastává po překročení hranice rizika vyplývajícího ze hry, které každý sportovec podstupuje, přičemž konkrétní okolnosti, za nichž ke skutku došlo, mají zásadní význam pro závěr u zavinění.*“²⁶⁸ Podíváme-li se pak konkrétněji na toto rozhodnutí, Nejvyšší soud v něm potvrdil závěry soudu prvního stupně, který dovodil zavinění ve formě nepřímého úmyslu, a to zejména z toho, že si obviněný hokejista musel být vědom toho, že má v ruce natolik důrazný prostředek, že způsobem, kterým jednal, může ohrozit zdraví, a to vzhledem k povaze ledního hokeje jako kontaktního sportu.

Za rovněž důležité rozhodnutí lze považovat usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1355/2006. V tomto rozhodnutí, jehož částečné závěry jsem uvedl již výše, Nejvyšší soud posuzoval zákrok hráče ve fotbalovém utkání, kterým v souboji o míč způsobil protihráči velmi brutální poranění dolních končetin. Nejvyšší soud konstatoval, že s ohledem na to, že fotbalová pravidla neupravují situace, kdy je jednomu z hráčů způsobena újma na zdraví, je třeba uplatnit zásadu subsidiarity trestní represe a trestní postih tedy vyloučen není. K tomu je však třeba dle Nejvyššího soudu nejen přísně posuzovat zranění hráčů, a to v rámci jednotlivých druhů sportů, ale také míru porušení pravidel, která pro jednotlivé typy sportů platí. Až po detailním zhodnocení těchto skutečností je možné učinit závěr o tom, zda se bude postupovat v rámci sportovních pravidel, nebo lze již uvažovat o trestním postihu. Nejvyšší soud pak konstatoval, že takový postih bude možný jen v případech zaviněného excesu, který není příslušnými pravidly sportovní činnosti dovolen a také, co do způsobeného zranění, sankcionován. Co do názoru dovolatele o tom, že by sportovní úrazy neměly být sankcionovány Nejvyšší soud v závěru (shodně s judikатурním vývojem) uvedl, že „*Nejvyšší soud tedy není zastáncem názoru dovolatele, že cokoli se odehrává v rámci sportu, je nutno posuzovat toliko na základě příslušných sportovních pravidel a že ingerence práva i ve formě vyvození trestní odpovědnosti sportovců je vyloučena.*“ Zároveň soud závěrem uvedl, že trestní odpovědnost nelze omezovat pouze na případy úmyslného zavinění, ale je třeba připustit sankcionování i těch závažnějších sportovních úrazů, které byly způsobeny z nedbalosti.

Do relativně typických sportovních činností, ve kterých dochází k častým výskytům zranění, lze zařadit i lyžování. V usnesení ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010 se Nejvyšší

²⁶⁸ Citace rozhodnutí převzata z KRÁLÍK, Michal. *Civilní a trestní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-127-4, s. 1242.

soud zabýval právě trestní odpovědností lyžaře za ublížení na zdraví. V tomto rozhodnutí soud dovodil, že je povinností lyžaře přizpůsobit rychlost a způsob jízdy nejen svým schopnostem a zkušenostem, ale též okolním podmínkám (terénu, větru, a to takovým způsobem, aby mohl reagovat na případnou překážku a dále uvedl, že „*Pokud zaviněně nedodrží uvedená pravidla, lze u něj dovést porušení tzv. obecné prevenční povinnosti uložené každému podle § 415 obč. zák.*²⁶⁹ *nebo nedodržení potřebné míry opatrnosti. Způsobí-li takovým porušením z nedbalosti jinému těžkou újmu na zdraví, přichází v úvahu jeho trestní odpovědnost za trestný čin ublížení na zdraví.*“ Nejen v tomto rozhodnutí tak došlo k prolnutí civilní a trestní odpovědnosti, když Nejvyšší soud dovodil trestní odpovědnost právě s ohledem na nedodržení prevenční povinnosti.

Dalším významným rozhodnutím v této oblasti je usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 561/2016. V tomto případě soud posuzoval nebezpečný zákrok, tentokrát v malé kopané. Soud v rozhodnutí zopakoval, že normy trestního práva by se měly uplatnit tam, kde je posuzované jednání zaviněným excesem z příslušných sportovních pravidel a dále uvedl (jak již ostatně bylo judikaturně konstatováno dříve), že trestní odpovědnost nelze omezovat pouze na úmyslná jednání, ale trestní sankce lze uložit i při závažnějších případech zavinění z nedbalosti. Za primárními východiska pro posouzení trestní odpovědnosti v tomto konkrétním případě považoval Nejvyšší soud především nepřiměřenost zákroku vzhledem k dané herní situaci, použití nepřiměřené síly, která nebyla potřebná k zákroku a dále okolnosti, že pachatel v průběhu zápasu nepodrazil soupeře zcela náhodně a ojediněle, neboť byl již za obdobný zákrok (i když bez zranění) napomínán žlutou kartou.

Dodržení prevenční povinnosti posuzoval Nejvyšší soud rovněž v usnesení ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 6 Tdo 425/2019. Předmětem řízení bylo posouzení trestní odpovědnosti horolezce, který nesprávně jistil svého kolegu, v důsledku čehož utrpěl vážná zranění. Nejvyšší soud se nejprve vyjádřil k samotnému zavinění pachatele. V tomto ohledu zopakoval, že předpokladem nedbalostního jednání je nedodržení potřebné míry opatrnosti a je tak třeba především posoudit, zda lze zanedbání (nedodržení potřebné míry opatrnosti) pachateli klást za vinu. Ze zjištěného skutkového stavu vyplynulo, že pachateli proklouzl konec lana, a to v důsledku hrubého porušení pravidel jištění. Tato pravidla byla přitom pachateli známa. V tomto ohledu byla Nejvyšším

²⁶⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., zákon občanský zákoník

soudem akcentována metodika Českého horolezeckého svazu, když v předmětném rozhodnutí uvedl, že „se jedná o jediný regulační prostředek u tohoto velmi riskantního (extrémního) sportu, jenž má přispět k tomu, aby si osoby tento sport provozující osvojily takové návyky, které mají možnost vzniku úrazových dějů minimalizovat.“²⁷⁰ S ohledem na výše uvedené tedy bylo Nejvyšším soudem konstatováno, že došlo k hrubému porušení metodik (a tedy prevenční povinnosti dle § 2009 OZ), a to tím, že nebyla dodržena potřebná pravidla jištění. U pachatele byla co do stránky zavinění dovozena vědomá nedbalost podle ustanovení § 16 odst. 1 písm. a) Trestního zákoníku.

Zajímavým je toto rozhodnutí také z pohledu toho, že v něm byly řešeny k námitkám pachatele okolnosti vylučující protiprávnost, a to otázka přípustného rizika a svolení poškozeného. Co do přípustného rizika soud uvedl (shodně s již výše uvedeným závěrem), že přípustné riziko nelze dovodit u soukromých osob, a to včetně profesionálů při soukromých sportovních aktivitách. Vztáhnuto na posuzovaný případ pak přípustné riziko Nejvyšší soud nepřipustil i s ohledem na to, že podmínkou aplikace přípustného rizika je také povinnost postupovat v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu. V tomto smyslu však pachatel jednal nedbale, a to především s ohledem na metodiku Českého horolezeckého svazu. K námitce, že by měl být případ posuzován jako svolení poškozeného Nejvyšší soud pregnantně uvedl, že svolením nelze dát souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení. I tuto námitku soud odmítl. Závěrem pak s odkazem, na již výše citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010 uvedl, že trestní odpovědnost nelze omezit pouze na případy úmyslných jednání, a naopak je třeba, s přihlédnutím k závažnosti případu (tedy nedodržení potřebné míry opatrnosti), aplikovat normy trestního práva i tam, kde byl úraz způsoben z nedbalosti.

²⁷⁰ Nejedná se o první rozhodnutí, ve kterém došlo k zohlednění dodržení metodik příslušného sportu při posuzování zavinění pachatele, srov. např. již citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010, publikované pod č. 55/2010 Sb. rozh. tr.

Závěr

Prvním stanoveným cílem této diplomové práce bylo rozebrat obecné základy zavinění. To činím především v kapitole v kapitole čtvrté, jejíž shrnutí (stejně jako v případě dalších kapitol) uvádím níže. Kromě toho jsem se zaměřil také na úpravu zavinění v kontextu vývoje trestního práva na území především současné České republiky (kapitola třetí) a současnou úpravu zavinění v Trestním zákoníku. S ohledem na obsah této diplomové práce se domnívám, že cíle, které jsem si předsevzal v úvodu, jsem splnil. Po teoretické části (kapitolách 1 až 5) jsem se zaměřil více na praktickou stránku zavinění, když v posledních dvou kapitolách rozebírám specifické případy zavinění, a to v rámci trestní odpovědnosti právnických osob a v rámci úrazů při sportovní činnosti, kde rozebírám judikaturní vývoj této problematiky.

Jednou ze základních zásad trestního práva je princip *nullum crimen sine dolus vel culpa*. Podle tohoto principu lze čin kvalifikovat jako trestný jen v tom případě, byl-li spáchán zaviněně. Samotný pojem zavinění, jenž je obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu lze popsat jako určitý vnitřní psychický vztah člověka k těm skutečnostem, které zakládají trestný čin. V první kapitole jsem nejprve vymezil podmínky trestní odpovědnosti, kterými jsou protiprávnost a znaky uvedené v zákoně, tedy znaky obecné a typové. Dále jsem se zabýval subjektivní stránkou trestného činu a jejími fakultativními znaky, kterými jsou pohnutka a cíl. V rámci druhé kapitoly se věnuji odlišení užšího pojmu zavinění a širšího pojmu viny. Konstatuji, že ačkoliv se lze setkat s případy, kdy jsou oba tyto pojmy zaměňovány, je třeba je z hlediska trestního práva odlišovat. S pojmem viny pracují především předpisy procesního práva, kde je vina užívána ve významu plné trestní odpovědnosti.

Ve třetí kapitole se zaměřuji na vývoj zavinění v rámci vymezených časových etap. Pojednání o vývoji zavinění pak vsazuji do tehdejšího právníko-společenského kontextu. Časové etapy kopírují přijetí a platnost jednotlivých trestních kodexů. Prvním skutečně významným právním předpisem Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852. Ten rozlišoval úmysl přímý a nepřímý. Naopak postrádal obecnou nedbalost definici nedbalosti. Jednotlivé podmínky nedbalosti byly dovozovány z ustanovení § 335 pojednávajícím o o kulpósním usmrcení a kulpósním těžkém ublížení na těle. Tento nedostatek se již v následných předpisech neobjevoval, když ty obsahovaly úpravu jak úmyslu, tak nedbalosti a jejich jednotlivých odvozených forem.

Ve čtvrté kapitole s zabývám obecným výkladem zavinění. V První podkapitole se blíže věnuji již uvedené zásadě principu odpovědnosti za zavinění. V současné podobě trestního

zákoníku je tato zásada vyjádřena v § 13 odst. 2, podle kterého je k trestní odpovědnosti třeba úmyslného zavinění, není-li výslovně stanoveno, že postačí zavinění z nedbalosti. Složkám zavinění se věnuji v podkapitole druhé. Vědomostní složku lze popsat jako pachatelovo vnímání souběhu věcí a jeho představy o nich. Ve volní složce je pak obsaženo pachatelovo činné usilování o způsobení rozhodných skutečností. V následující na složky navazují a věnují se jejich vadám. Následně přecházím ke konstrukci skutkových podstat z hlediska zavinění. Základ konstrukce skutkových podstat nalezneme, v již výše uvedeném ustanovení § 13 odst. 2 Trestního zákoníku, podle kterého *v zásadě* postačí úmysl nepřímý. U kvalifikovaných skutkových podstat se naopak uplatní ustanovení § 17 Trestního zákoníku, podle kterého *v zásadě* postačí zavinění z nedbalosti. V posledních podkapitolách této kapitoly se věnuji problematice intenzity zavinění a jeho rozsahu. Intenzita zavinění v sobě zrcadlí vědomosti, které má pachatel ke všem rozhodným skutečnostem. Čím je intenzita vyšší, tím vyšší je i závažnost spáchaného trestného činu. Intenzita má tak význam především ve vztahu k ukládání druhu a výměry trestu.

V kapitole páté rozebírám jednotlivé formy zavinění v současném Trestním zákoníku. Základními formami zavinění je úmysl a nedbalost. Ty lze rozdělit dále na dvě podformy. Úmysl na přímý a nepřímý a nedbalost na vědomou a nevědomou. V kapitole rovněž pojednávám o rozlišení úmyslu nepřímého a nedbalosti vědomé. Hranice mezi těmito formami je v praxi často těžké rozlišit. Dále se zabývám také problematickými otázkami lhostejnosti. Východiskem bylo přijetí úpravy smíření do Trestního zákoníku. Lhostejnost lze rozlišit na pravou a nepravou. V praxi bývá problematická především pravá lhostejnost. Ta nastává v těch případech, kdy pachatel předpokládá, že následek nenastane z nějaké nesmyslné, iracionální příčiny. Kromě lhostejnosti v této kapitole zmiňuji i pojmy rozmysl a předchozí uvážení, jež lze nalézt v ustanovení § 140 odst. 2 Trestního zákoníku. V poslední řadě se zabývám hrubou nedbalostí. Hrubá nedbalost nepředstavuje další subodvozenou formu zavinění a je možné o ní hovořit jak v rámci vědomé, tak i nevědomé nedbalosti. Pachatel se jí však dopustí v případě, že jeho přístup k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti k zájmům chráněným trestním zákonem.

Předposlední kapitola je věnována úpravě zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní odpovědnost právnických osob upravuje zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Nejvýraznějším a nejpodstatnějším problémem právnických osob v tomto ohledu je, že jsou právní fikcí. Sami o sobě nedisponují vlastní vůlí a tu tedy nemohou ani projevit. Východiskem úpravy se stala tzv. koncepce

přičitatelnosti. Podle ní je projev vůle jejího orgánu (resp. dalších výslovně uvedených osob) v podstatě jednáním právnické osoby. Následky takového projevu vůle se pak právnické osobě přičítají. Právě koncepce přičitatelnosti řeší problematiku subjektivní stránky právnických osob. V samostatné podkapitole se pak zabývám otázkou zproštění se trestní odpovědnosti právnické osoby.

V poslední, sedmé kapitole, se zabírám problematikou zavinění ve sportu. Úvodem se zaměřuji na její teoretické základy. Při pojednávání o české právní úpravě zmiňuji tzv. fenomén autonomie sportu. Tím je myšleno, že ačkoliv trestní právo do sportu zasahuje, jedná se stále o ne zcela běžný jev. V první podkapitole se zaměřuji na formy zavinění, se kterými se lze při úrazech ve sportu setkat nejčastěji. V druhé kapitole se zaměřuji na judikaturní vývoj trestní odpovědnosti sportovců, a to právě se zaměřením na otázku zavinění. V minulém století bylo toto téma v českém právu opomíjené. Většího zřetele toto téma nabylo až po roce 2000, a to hlavně v důsledku vývoje této oblasti v zahraničí. Nejprve bylo doménou odpovědnosti sportovců především civilní právo související spory o náhradu škody. V současnosti se ovšem lze setkat s poměrně bohatou judikaturou i co do trestní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

1. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0
2. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3
3. ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8
4. SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6
5. NOVOTNÝ, Oto, Tomáš GRIVNA, Pavel ŠÁMAL a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-509-0
6. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-69-4
7. SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
8. KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i*
9. *zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935
10. VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. dotisk, 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007
11. PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. V Praze: Spolek českých právníků "Všehrd", 1912
12. KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935
13. MÍŘIČKA, August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934
14. KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9

15. BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Právnícká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0
16. DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4
17. ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022
18. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1
19. ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8
20. STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-418-3
21. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5
22. MÍŘIČKA, A. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonné*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902
23. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3
24. ŠELLENG, Dalibor. *Právnícká osoba jako pachatel trestného činu*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-339-1
25. MALÝ, Jan. *Trestní odpovědnost právnických osob: vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence*. Brno: Masarykova univerzita, 2022. ISBN 978-80-280-0194-0
26. KUKLÍK, Jan a kolektiv, *Sportovní právo*, Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-28-5
27. COUFALOVÁ, B., PINKAVA, J., POCHYLÁ, V.: *Trestněprávní odpovědnost ve sportu*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-88-5
28. KRÁLÍK, Michal. *Civilní a trestní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-127-4
29. KRÁLÍK, Michal. *Civilní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-099-4
30. JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-354-4

31. ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav. Trestní zákon. 6. vydání. Praha:
C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-896-7

Seznam odborných článků

1. ŠÁMAL, P.: Trestní zákoník a naplňování funkce a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin advokacie 2009, č. 10, ISSN 1210-6348
2. KRATOCHVÍL, Vladimír, *Od materiálního pojetí k formálnímu pojetí trestného činu*. Roč. 13, č. 2. Katedra trestního práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno: Časopis pro právní vědu a praxi, 2005. ISSN 1805-2789
3. ŠÁMAL, Pavel. *K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Sborník Karlovarské právnické dny*, 2011
4. KOTLÁN, Pavel. Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob. *Trestněprávní revue*, 2020, č. 2
5. KRÁLÍK, Michal, *Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky)*, *Trestní právo*, 8/2006
6. KRÁLÍK, Michal, *Trestněprávní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy (teoretický a doktrinální úvod do problematiky) II. část*, *Trestní právo*, 7-8/2006

Seznam použitých internetových zdrojů

1. GŘIVNA, Tomáš. *Tomáš Gřivna: Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob* [online]. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2014/07/tomas-grivna-dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob/>
2. GŘIVNA, Tomáš. *Tomáš Gřivna: U trestní odpovědnosti právnických osob mi vadí nejasná přičitatelnost skutku* [online]. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2015/06/tomas-grivna-u-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob-mi-vadi-mi-nejasna-pricitatelnost-skutku/>
3. PELC, Vladimír. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno* [online]. [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob-a-obracene-dukazni-bremeno>
4. KOCINA, Jan. *Přípustné riziko ve sportu* [online]. [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pripustne-riziko-ve-sportu>

Seznam použitých právních předpisů

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
2. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
3. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
4. Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
5. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
6. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
7. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
8. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
9. Ústavní dekret o obnovení právního pořádku z 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věšt.
10. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
11. Nařízení. č. 53/1945 Sb. zák. Slovenské národní rady

Seznam ostatních zdrojů

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Seznam použité judikatury

1. Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16.06.1976, sp. zn. Tpjf 30/76 (č. 41/1976 Sb. rozh. tr.
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27.01.1962, sp. zn. 3 Cz 83/61 (Č. 33/1962 sb. rozh. tr.)
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, sp. zn. R 4673/1933
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 20. května 1958, 1 Tz 83/58
5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1450/2013
6. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. 6 Tdo 1667/2011
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1280/2011
8. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. ledna 1978 sp. zn. 2 Tz 26/77
9. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2013, sp. zn. 5 Tdo 826/2013
10. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2015, sp. zn. 6 Tdo 151/2015
11. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 7 Tdo 72/2015
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 3 Tdo 1315/2018
13. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.12.1967, sp. zn. 10 Tz 51/67
14. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. 3 Tdo 406/2016
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2001, sp. zn. 4 Tz 85/2001
16. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2003, sp. zn. 3 Tdo 790/2003
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2019, sp. zn. 7 Tdo 1537/2018
18. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. 11 Tdo 919/2004
19. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. III.ÚS 722/09
20. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1552/2016
21. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 3 Tdo 859/2018
22. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1627/2015
23. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. června 2004, sp. zn. IV. ÚS 37/03

24. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015
25. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 2001 sp. zn. 3 Tz 182/2001
26. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 7 Tdo 15/2019
27. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2018, sp. zn. 8 Tdo 63/2018
28. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 5 Tdo 540/2012
29. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 7 Tdo 991/2005.
30. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 01.07.1965, sp. zn. Tz 38/65.
31. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 6 Tdo 425/2019.
32. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.03.1986 sp. zn. 4 Tz 9/86.
33. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. 7 Tdo 289/2020.
34. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1304/2017.
35. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 827/2012.
36. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1596/2015.
37. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1203/2015.
38. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.
39. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.
40. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1199/2015.
41. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1332/2018.
42. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018.
43. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 110/2019.
44. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 3. 2017, sp. zn. 6 To 7/2017.
45. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 3 Tz 233/2001
46. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 5 Tdo 997/2002
47. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1355/2006
48. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 1954, sp. zn. Cz 486/53

49. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 1962, sp. zn. 5 Cz 38/62
50. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. května 1978, sp. zn. 10 Co 190/76
51. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2003, sp. zn. Cdo 1960/2002
52. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 493/2015
53. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010
54. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 561/2016
55. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1025/2011
56. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2015, sp. zn. 4 Tdo 227/2015
57. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.01.2011, sp. zn. 8 Tdo 1619/2010

Abstrakt

Zavinění v trestním právu

Tématem této diplomové práce je zavinění v trestním právu. Jednou ze základních zásad trestního práva je princip *nullum crimen sine dolus vel culpa*. Podle této zásady vzniká trestní odpovědnost za trestný čin jen v případě, byl-li spáchán zaviněně. Zavinění je obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu a lze ho popsat jako vnitřní psychický vztah člověka ke skutečností, které zakládají trestný čin.

Samotná práce je rozdělena do sedmi kapitol. V první kapitole se obecně věnuji podmínkám trestní odpovědnosti. Dále se v této kapitole zabývám také subjektivní stránkou trestného činu a jejími fakultativními znaky, do kterých řadíme pohnutku a cíl. Ve druhé kapitole popisují rozdíl mezi zaviněním a vinou, která je pojmem obecnějším. Třetí kapitola je věnována vývoji trestního práva na území České republiky, a to s ohledem na úpravu zavinění. Kapitola je dělena na jednotlivá časová období, a to v návaznosti na přijetí jednotlivých trestních zákonů. Čtvrtá kapitola je věnována obecnému výkladu o zavinění. Nejprve se blíže zabývám principem odpovědnosti za zavinění. Zbylá část kapitoly je věnována jednotlivým složkám zavinění, tedy volní a vědomostní složce. Dále se zabývám vadami těchto složek, resp. jejich absencí. V této kapitole také rozebírám konstrukci skutkových podstat z hlediska zavinění a analyzuji problematiku intenzity zavinění a jeho rozsahu. V páté kapitole zabývající úpravou zavinění v současném Trestním zákoníku se věnuji a blíže zkoumám jednotlivé formy zavinění – úmysl a nedbalost a jejich podformy – úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomou a nevědomou. V této kapitole také rozebírám dělicí kritéria mezi jednotlivými formami a také problematiku lhostejnosti, včetně rozmyslu a předchozího uvážení. Šestá kapitola pojednává o úpravě zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob, a především koncepcí přičitatelnosti řešící problematiku subjektivní stránky právnických osob. Dále tato kapitola obsahuje výklad týkající se možnosti zproštění se trestní odpovědnosti právnické osoby. V poslední kapitole se zabývám problematikou zavinění ve sportu. V této kapitole se zabývám formami zavinění, se kterými se lze nejčastěji v rámci sportovních činností setkat a dále vývojem judikatury v této oblasti.

Klíčová slova:

zavinění, úmysl, nedbalost

Abstract

Culpability in Criminal Law

The subject of this diploma thesis is culpability in criminal law. One of fundamental principles of criminal law is the principle of *nullum crimen sine dolus vel culpa*. According to this principle, criminal liability for a criminal offence arises only if it was committed culpably. Culpability is an obligatory element of the subjective aspect of a criminal offence and can be described as a person's internal psychological relationship to the circumstances that give rise to the offence.

The thesis itself is divided into seven chapters. In the first chapter, I focus generally on the conditions of criminal liability. In this chapter I also look at the subjective aspect of a criminal offence and its facultative elements, which include motive and purpose. In the second chapter I present the difference between fault and culpability, which is a broader term. The third chapter is aimed at the evolution of criminal law in the Czech Republic, with regard to the regulation of culpability. The chapter is divided into individual time periods, according to the adoption of individual penal codes. The fourth chapter focuses on the general concept of culpability. First, I look more closely at the principle of liability for fault. The remainder of the chapter is devoted to the individual elements of culpability, i.e. the volitional and consciousness components. Furthermore, I deal with the defects of these components or lack thereof. In this chapter I also discuss the construction of aspect of a criminal offence in terms of culpability and analyse the issue of the intensity of culpability and its extent. In the fifth chapter on the current Criminal Code's regulation of culpability, I discuss and examine in more detail the various forms of culpability – intent and negligence and their subforms – direct and indirect intent and conscious and unconscious negligence. In this chapter, I also discuss the dividing criteria between the different forms, as well as the issue of indifference, including deliberation and previous consideration. The sixth chapter discusses the regulation of culpability within the scope of criminal liability of legal persons, and in particular the concept of imputability addressing the issue of the subjective aspect of legal persons. Furthermore, this chapter contains an analysis of the possibility of exemption from criminal liability of a legal person. The last chapter deals with the issue of culpability in sport. In this chapter I examine the forms of culpability most commonly associated with sporting activities and the evolution of case law in this regard.

Key words:

culpability, intention, negligence